

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр
(освітній рівень)

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність 071 Облік і оподаткування

Спеціалізація _____ – _____

на тему: “Облік та контроль фінансово-розрахункових операцій
підприємства на прикладі ТОВ “Ринок Сардонікс”,
м. Хмельницький”
ДРОО.018030.01.06.00

Виконала: студентка 2 курсу, групи ОАмз-22-1 _____
Підпис

О. В. Пасічник
Ініціали, прізвище

Керівник к.е.н., доцент _____
Підпис, дата

Н.А. Пономарьова
Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри обліку, аудиту та оподаткування _____
Підпис, дата

Л.В. Скоробогата
Ініціали, прізвище

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Економіки і управління
Кафедра Обліку, аудиту та оподаткування
Освітній рівень Магістр
Галузь знань 07 Управління та адміністрування
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Спеціалізація _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри обліку, аудиту та
оподаткування Л.В. Скоробогата
“ _____ ” _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ)

Пасічник Олена Вікторівна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема проекту (роботи) Облік та контроль фінансово-розрахункових операцій підприємства на прикладі ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький

Керівник проекту (роботи) Пономарьова Наталія Анатоліївна, к.е.н., доцент

(Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ректора університету від 15 серпня 2023 р. № 30 додаток № 14

2. Строк подання студентом проекту (роботи) на кафедру 11 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до проекту (роботи): нормативно-законодавча база, дисертації, автореферати і статті здобувачів наукового ступеню, навчальні посібники та підручники, статті журналіве та інші публікації.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ, Розділ 1. Теоретичні основи обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій. Розділ 2. Облік та контроль фінансово-розрахункових операцій у ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький, Розділ 3. Напрями удосконалення обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства. Висновки. Перелік джерел посилання. Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)

1. Титульний слайд; 2. Порядок обліку фінансово-розрахункових операцій підприємства. 3. Концепція бухгалтерського обліку фінансово-розрахункових операцій підприємства. 4. Розрахунки підприємства як об'єкт обліку та контролю. 5. Класифікація фінансово-розрахункових операцій як об'єкта обліку та контролю. 6. Алгоритм виникнення зобов'язань та здійснення розрахунків. 7. Горизонтальний і вертикальний аналіз показників балансу ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020-2022 роки. 8. Горизонтальний і вертикальний аналіз показників звіту про фінансові результати ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020-2022 рр. 9. Облік фінансово-розрахункових операцій з покупцями і замовниками у ТОВ “Ринок Сардонікс”. 10. Основні завдання внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій. 11. Організація внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій у ТОВ

“Ринок Сардонікс”. 12. Запропонована схема документообігу розрахунків з контрагентами з придбання товарів (робіт, послуг). 13. Модель внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій з контрагентами. 14. Методика внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємстві.

6. Консультанти розділів дипломного проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Пономарьова Н.А., к.е.н., доцент	14.09.2023	14.09.2023
2	Пономарьова Н.А., к.е.н., доцент	20.10.2023	20.10.2023
3	Пономарьова Н.А., к.е.н., доцент	08.11.2023	08.11.2023

7. Дата видачі завдання: 04 вересня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів дипломної роботи	Строки виконання етапів дипломної роботи	Примітки
1	Обрання та затвердження теми дипломної роботи	08.09.2023	Виконано
2	Складання та уточнення плану дипломної роботи, отримання завдання	14.09.2023	Виконано
3	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів, МСФЗ, НП(С)БО, збір та обробка фінансово-облікових, статистичних, звітних даних, здійснення розрахунків та аналізу	26.09.2023	Виконано
4	Написання розділу 1	12.10.2023	Виконано
5	Написання розділу 2	29.10.2023	Виконано
6	Написання розділу 3	10.11.2023	Виконано
7	Підготовка висновків та пропозицій	01.12.2023	Виконано
8	Проходження перевірки на антиплагіат, нормоконтролю, остаточне оформлення дипломної роботи та подання керівнику для підготовки відгуку	17.12.2023	Виконано
9	Попередній захист дипломної роботи	18.12.2023	Виконано
10	Захист дипломної роботи		

Студентка

Підпис

О.В. Пасічник
Ініціали, прізвище

Керівник роботи

Підпис

Н.А. Пономарьова
Ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Тема дипломної роботи: “Облік та контроль фінансово-розрахункових операцій підприємства на прикладі ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький”.

Виконала: Пасічник Олена Вікторівна.

Керівник дипломної роботи: кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Пономарьова Наталія Анатоліївна.

Робота загальним обсягом 92 сторінок складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилання з 60 джерел та додатків на 6 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, викладено її мету, задачі та практичне значення.

У першому розділі розглянуті теоретичні основи обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства.

У другому розділі розглянуто особливості обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій у ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький

У третьому розділі окреслено напрями удосконалення обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємстві.

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження.

11 грудня 2023 р.

О.В. Пасічник

ЗМІСТ

		С.
	Вступ.....	5
1	Теоретичні основи обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій.....	8
1.1	Економічна суть фінансово-розрахункових операцій підприємства.....	8
1.2	Визнання та класифікація фінансово-розрахункових операцій як об'єктів обліку та контролю.....	15
2	Облік та контроль фінансово-розрахункових операцій у ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький.....	26
2.1	Характеристика фінансово-господарської діяльності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький.....	26
2.2	Облік фінансово-розрахункових операцій підприємства.....	39
2.3	Внутрішній контроль фінансово-розрахункових операцій підприємства..	51
3	Напрями удосконалення обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства.....	59
3.1	Проблеми і перспективи розвитку обліку фінансово-розрахункових операцій.....	59
3.2	Удосконалення внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства.....	66
	Висновки	75
	Перелік джерел посилання.....	80
	Додаток А Наказ про облікову політику ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький.....	87
	Додаток Б Фінансова звітність ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2022 рік.....	90
	Додаток В Фінансова звітність ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2021 рік	91
	Додаток Д Фінансова звітність ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020 рік.....	92

					ДРОО.018030.01.06.00					
Зм.	Лист	№докум.	Підп.	Дата	Облік та контроль фінансово-розрахункових операцій підприємства на прикладі ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький			Літ.	Аркуш	Аркушів
Розробив	Пасічник О.В.									4
Перевірив	Пономарьова Н.А.				ХНУ ОАМЗ-22-1					
Н.контр.	Ченаш В.С.									
Затвердж.	Скоробогата Л.В.									

ВСТУП

В сучасних економічних умовах України важливими завданнями господарської діяльності суб'єктів господарювання (крім отримання прибутків) є раціональне та продуктивне використання економічних ресурсів суб'єкта господарювання, зростання кругообігу його виробничих запасів, підвищення ліквідності, платоспроможності та фінансової стабільності суб'єкта господарювання. Українські суб'єкти господарювання часто стикаються з проблемою неплатежів або затримки платежів при здійсненні розрахунків з контрагентами.

Вирішення окреслених проблем пов'язано з питаннями налагодження обліку фінансово-розрахункових операцій з контрагентами, оптимізацією співвідношення дебіторсько-кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання. Від компетентності управлінського персоналу оцінити реальну ситуацію в суб'єкта господарювання та від пошуку шляхів виходу із такої ситуації в значній мірі залежить результативність подальшого розвитку суб'єкта господарювання.

Ринкові умови господарської діяльності активізують чинники безпосереднього впливу на ефективність управлінської діяльності суб'єкта господарювання. Особливого значення для системи управління суб'єктом господарювання набуває раціоналізація його інформаційного забезпечення. Нарощення обсягів і різновидів економічної інформації зумовлює система господарських відносин і, зокрема, фінансових відносин, як на рівні держави, так і на рівні окремих підприємств.

Фінансово-розрахункові операції з контрагентами, залежно від виду господарської діяльності та їх розміру, займають важливе місце в балансі суб'єкта господарювання. Циклічність економічного розвитку України з періодичними спадами і кризами обумовлює погіршення стану розрахунків між суб'єктами господарювання. Неплатоспроможність суб'єктів господарювання сприяє збільшенню обсягів заборгованості контрагентів. Тому в сучасних умовах важливою є якісна організація бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, оскільки це сприяє прозорості та достовірності інформації про операції з контрагентами, а також забезпечує

реальність, повноту та законність наведених даних про фінансово-розрахункові операції для користувачів фінансової звітності суб'єктів господарської діяльності.

Тому пріоритетними напрямками удосконалення управління суб'єктом господарської діяльності є організація деталізованого обліку необхідної інформації про стан розрахунків між контрагентами та здійснення ефективного внутрішнього контролю таких операцій.

Дослідженню цих проблем присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, таких як М. М. Бердар, І. І. Бродська, Ф. Ф. Бутинець, І. О. Власова, О. Б. Волович, С. Ф. Голов, Р. П. Гончарук, В. М. Костюченко, Т. В. Лісничка, Н. М. Малюга, О. О. Непочатенко, В. П. Онищенко, О. В. Пустяк, О. Б. Чорненька, І. А. Бланк, Б. Райан, Б. Нідлз, Д. Кізо, Т. Уорфілд, Р. Ентоні, Е. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бред та інші.

Разом з тим, вивчення наукових праць і практика господарської діяльності підприємств свідчать про те, що деякі з теоретичних положень відносно визначення змісту розрахунків, заборгованості є дискусійними, а ряд важливих аспектів їхньої організації, оцінки і методики обліку та внутрішнього контролю потребують удосконалення. У зв'язку з цим тема дипломного дослідження є достатньо актуальною.

Метою дипломної роботи є дослідження діючої системи обліку та внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій суб'єктів господарювання та їх удосконалення згідно існуючих умов господарювання, удосконалення організаційно-методичних аспектів обліку розрахунків суб'єктів господарювання з контрагентами, розробка рекомендацій відносно раціоналізації інформаційного забезпечення для управління ними через узагальнення теоретичних положень щодо розкриття розрахунків як системи.

Мета дипломної роботи досягається шляхом виконання наступних поставлених завдань:

- розкрити економічну суть фінансово-розрахункових операцій підприємства;
- висвітлити порядок визнання та класифікації фінансово-розрахункових операцій як об'єктів обліку та контролю;
- охарактеризувати фінансово-господарську діяльність ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький

- висвітлити порядок обліку фінансово-розрахункових операцій підприємства;
- вивчити порядок внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства;
- окреслити проблеми і перспективи розвитку обліку фінансово-розрахункових операцій;
- розкрити напрями удосконалення внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства

Предметом дипломного дослідження визначено теоретичні, методологічні та прикладні аспекти бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства. Об'єктом дипломного дослідження є система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю у ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький.

Для написання дипломної роботи використані нормативні та інструктивні документи, законодавчі акти, навчальні посібники, підручники, наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників за обраною темою, а також матеріали періодичних видань, статистична інформація, дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький.

Практичне значення дипломної роботи полягає у розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи обліку та внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій суб'єкта господарювання, підвищення ефективності роботи облікової служби, що зможе забезпечити відповідність інформації про фінансово-розрахункові операції існуючим потребам зовнішнього економічного середовища в її достовірності, оперативності та повноті.

За результатами проведеного дипломного дослідження студентом у співавторстві з науковим керівником підготовлено тези доповіді на тему “Внутрішній контроль обліку розрахункових операцій на підприємстві: проблеми і перспективи” (Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції “Перспективи ренесансу HR-інжинірингу, економіки і бізнесу за умов конвергенції України з ЄС у рамках європейської інтеграції”. – м. Хмельницький, 16-17 листопада 2023 р. (подано до друку)). Особистий внесок автора складає 0,12 др. ар.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1 Економічна суть фінансово-розрахункових операцій підприємства

Вивчення історії розвитку бухгалтерського обліку як науки свідчить про розширення його предметної сфери та удосконалення категорійного апарату. Випадкове використання облікових категорій як елементів системи наукового знання про бухгалтерський облік обумовлює плутанину в документуванні та фінансовій звітності, що негативно впливає на обліковий процес і, як наслідок, на прийняття управлінських рішень. На думку С. В. Міщука та Ю. П. Товпаша, "...існує проблема щодо використання взаємозв'язку між категоріями "розрахунки", "зобов'язання" та "заборгованість", а поняття "розрахунки" та "зобов'язання" в переважній більшості містять посилання на "заборгованість" підприємства" [29, с. 184-185].

Наведені поняття є "...пов'язаними між собою і відображають наявність постійних взаємовідносин з контрагентами, які є невід'ємними складовими господарської діяльності підприємства" [36, с. 191].

Серед науковців існують певні відмінності у трактуванні змісту поняття "розрахунки". Так, Ф. Ф. Бутинець вважає, що "...розрахунки – грошові взаємовідносини, що виникають між підприємствами за операціями товарного та нетоварного характеру" [7, с. 162]. Мочерний С. В., Пантелеєв В. П., Сніжко О. С виділяють "...два варіанти тлумачення цього терміну і зазначають, що розрахунок – це сплата грошей за зобов'язаннями або документ, складений на основі розрахунку" [15, с. 314; 37, с. 160]. Як зазначено в обліково-економічному словнику, "...розрахунок – це: 1) підрахунок чого-небудь; 2) здійснення платежу за що-небудь, виконання грошових зобов'язань" [3, с. 378].

Порядок і форми розрахунків між контрагентами визначаються в господарських договорах. Розрахунки – це основа виконання зобов'язань підприємства, ключова форма реалізації товарно-грошових відносин.

Розрахунки можуть бути готівкові та безготівкові. “...Готівку використовують в окремих випадках для розрахунків за товари та послуги. Між підприємствами, організаціями та фінансово-кредитними установами розрахунки здійснюються в безготівковій формі. Платежі шляхом безготівкових перерахунків через банк є основною формою розрахунків” [10, с. 4]. При безготівковій формі розрахунків платежі за товари (роботи, послуги) здійснюються шляхом перерахунку грошових коштів відповідною установою банку між рахунками контрагентів.

Орлов І. В. зазначає, що “...первинною ланкою економічних відносин виступає заборгованість, яка внаслідок свого виникнення зумовлює наявність зобов’язань та необхідність проведення розрахунків за ними. Тобто, заборгованість визначає обсяг фінансового зобов’язання чи грошового боргу, який підлягає погашенню (поверненню) протягом певного терміну та вимагає проведення відповідних розрахунків” [36, с. 192].

В наукових колах панує думка, що облік встановлює, з однієї сторони, порядок виявлення ресурсів підприємства, змін цих ресурсів і результатів цих змін, а з іншої, – принципи та порядок взаємодоповнюють один одного. А Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [40] передбачено десять ключових облікових принципів, зокрема, “принципи обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, нарахування та відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, єдиного грошового вимірника, періодичності” [40].

Всі ці принципи регулюють порядок обліку фінансово-розрахункових операцій, однак найбільшу увагу слід приділити принципам обачності, єдиного грошового вимірника та історичної (фактичної) собівартості.

Перші згадки про розрахунки зустрічаються в писемних джерелах ще за часів царя Соломона, який “...наполягає на тому, щоб купець рахував, оцінював і записував свої борги. Тобто майже одночасно з введенням запису боргів вводилася їх оцінка” [12, с. 70], тому розглянемо еволюцію розрахунків за заборгованістю (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Еволюція бухгалтерських рахунків, що використовуються під час відображення розрахунків [12]

Науковець	Науковий погляд
Д. Манчіні (XIV ст.)	Поділив всі рахунки на живі (розрахунки з фізичними особами) і мертві (матеріальних і грошових цінностей), а тому і виникли дві теорії – юридична та економічна.
Д. дель Кастило (1522)	Кожен факт господарського життя трактував як борговий. Предметом обліку, з погляду вченого, є договори. За рахунками він побачив агентів – людей, адміністраторів (фізичних осіб) або контрагентів (фізичних і юридичних осіб, сторонніх для цього підприємства). Мета обліку полягала у відображенні юридичних прав і вимог учасників договорів
С. Ван Стевін (1607)	Мікрооблік повинен надати дані про: наявність грошей у касі, стан розрахунків з підзвітними особами і матеріально-відповідальними особами, стан розрахунків з дебіторами і кредиторами, результати операцій із придбання і продажу кожного товару.
Ж. Саварі (1675–1755)	Зазначає, що досить вести три книги: журнал, продажну і касову. Також він пропонує вести ділову книгу (пам'ятку) для запису всіх боргів, «щоб купець міг завжди мати перед собою суму своїх боргів і завдяки цьому утриматись від значних закупівель товару».
Л. Флорі (XVII ст.)	Всі рахунки класифікував на чотири групи: капітал, номінальні рахунки, торгові рахунки і рахунки розрахунків.
П. П. Скалі (1755)	Поділив рахунки на три групи: власні, майнові і кореспондентів (дебіторів і кредиторів).
А. Коррон (1754)	Всі приватні рахунки (кореспондентів) поділяв на мої (дебітори) і його/їх (кредитори).
М. де ла Порт (кін. XVII – XVIII ст.)	Найбільшою заслугою є класифікація рахунків на три групи : а) рахунки власника (капіталу, збитків і прибутків, витрат, комісії, страхування); б) рахунки власності (каси, товарів, векселів, рухомої і нерухомої власності, акцій, тощо); в) рахунки кореспондентів (простий контокорент, лоро і ностро, часткові операції тощо). Такий поділ рахунків дозволяє сформулювати постулат де ла Порта: різниця сальдо рахунків майна і власника завжди дорівнює різниці сальдо рахунків кореспондентів (розрахунків). Рахунками кореспондентів є рахунки розрахунків, що показують дебіторську і кредиторську заборгованість. Тут ми бачимо першу назву рахунків кредиторів і дебіторів – рахунки розрахунків.
Л. І. Гомберг (1895)	Рахунки класифікував в трьох розрізах: 1) за властивостями рахунків (зовнішні, внутрішні, причому до зовнішніх відносяться рахунки, що враховують дебіторську і кредиторську заборгованість, а до внутрішніх – рахунки власних засобів); 2) за властивостями оборотів (рахунки складових частин майна і рахунки чистого майна, останні розподіляються на рахунки результатні і рахунки капіталу); 3) за властивостями юридичних відносин (рахунки кореспондентів, агентів та власника).
А. М. Вольф (1854–1920)	Вченому належить своєрідна класифікація цінностей, яка потім стала обов'язковою для представників петербурзької школи: 1) цінності речові, 2) гроші і 3) цінності умовні. У зв'язку з цим виділяють три групи рахунків: майна, послуг, рахунків (особисті).
А. Шибє, К. Одерман (XIX ст.)	Вчені поділяли рахунки на матеріальні (без дебіторів) та вимог, які, в свою чергу, поділялись на рахунки розрахункових відносин (особові), боргових документів та капіталу

В історичному ракурсі розвиток облікових рахунків відбувався від майнових рахунків (матеріальних, інвентарних). Згодом до інвентарних рахунків додалися рахунки розрахунків, так звані «ресконтро». Дослідження показують, що в партимональній бухгалтерії на рахунках обліку відображалось тільки фактичне виконання зобов'язання, а в камеральній – зобов'язання, що є наслідком договорів та адміністративних розпоряджень.

У Стародавньому Римі систематичний запис господарських операцій вівся в двох кодексах, в одному з яких були представлені лише рахунки грошових коштів та розрахунків. Кодекс, що вівся кредитором, звіряли з тим, що фіксував боржник. У кодексі не було передбачено можливість виправлень раніше здійснених записів. Велася книга строкових зобов'язань. "...У неї, на думку М. Фогта, записувалися видані у позику суми, зазначався термін їх одержання назад і відмічалася сума інтересів, що стягувалися з позичальника. Деякі автори, наприклад В. Кампі, вважають, що термінова книга зобов'язань була паралельною книгою до ресконтро, оскільки в терміновій книзі зобов'язань був рахунок для кожного дебітора і кредитора" [45].

Нідерландський дослідник Якоб ван дер Шуер (1625) стверджував, що "...дебітор – це той, хто має (власник), хто одержує або кому посилають, той, хто купує, кому поставляють, продають або від кого сподіваються одержати платіж, або, нарешті, той, хто повинен платити" [45].

М. де ла Порт, видатний французький вчений кінця XVII – початку XVIII ст., сформулював теорію дебетування та кредитування рахунків, суть якої зводилася до наступного: "... дебітор – все, що отримується у власність чи управління господарством, або та особа, яка отримує цінності; кредитор – все, що перестає бути власністю чи виходить із управління господарства, або та особа, яка видає цінності" [11].

Порядок обліку фінансово-розрахункових операцій представлено на рис. 1.1.

У бухгалтерському обліку підприємства фінансово-розрахункові операції є "...об'єктом обліку, по-перше, як динамічний процес (проведення платежу до, одночасно чи після одержання товарів, робіт, послуг) і, по-друге, як статичний стан, тобто заборгованість між суб'єктами розрахунків" [45].

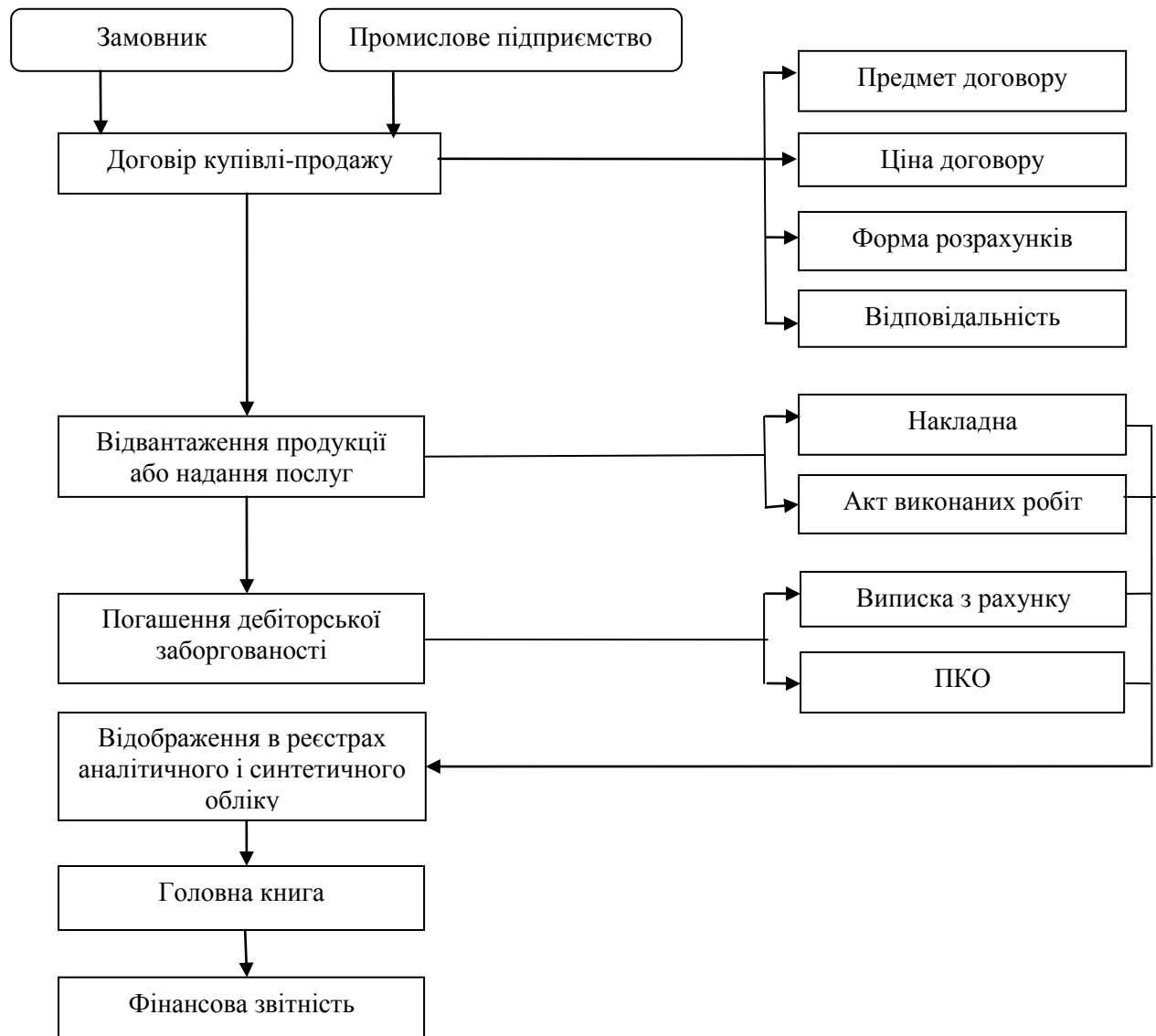

Рисунок 1.1 – Порядок обліку фінансово-розрахункових операцій підприємства

Завдання обліку фінансово-розрахункових операцій:

- дотримання затверджених правил фінансово-розрахункових відносин;
- своєчасне документування фінансово-розрахункових операцій;
- своєчасне та достовірне ведення обліку фінансово-розрахункових операцій (аналітичного та синтетичного).

Облікова система підприємства має адаптуватися до змін операційного середовища, враховувати запити на інформацію різних груп користувачів з метою задоволення їхніх потреб. Формування інформації в обліковій системі здійснюється в декілька етапів (рис. 1.2).

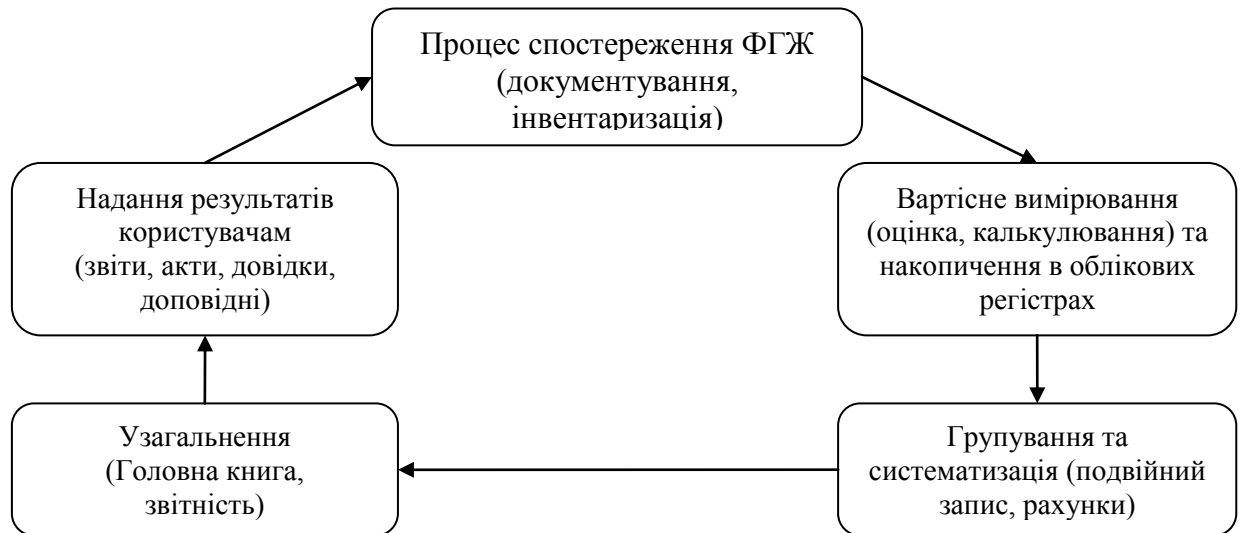

Рисунок 1.2 – Етапи формування інформацій в обліковій системі

Концепція бухгалтерського обліку фінансово-розрахункових операцій передбачає такі етапи облікового процесу:

- організація обліку фінансово-розрахункових операцій;
- ведення обліку фінансово-розрахункових операцій;
- складання звітності з розкриттям інформації про фінансово-розрахункові операції.

Дана концепція передбачає, що особливості ведення обліку фінансово-розрахункових операцій зумовлені економічним оточенням, середовищем бухгалтерського обліку та вимогами до обліку, передбаченими Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. Концепція бухгалтерського обліку фінансово-розрахункових операцій (рис. 1.3) забезпечує облікових працівників інформацією про загальні підходи до організації і ведення обліку операцій даного виду, прийняття управлінських рішень щодо них, а також допомагає користувачам облікової інформації інтерпретувати інформацію про фінансово-розрахункові операції, представлену у фінансовій звітності.

Дана концепція базується на взаємопов’язаних фундаментальних концепціях, сформованих в рамках теорії бухгалтерського обліку.

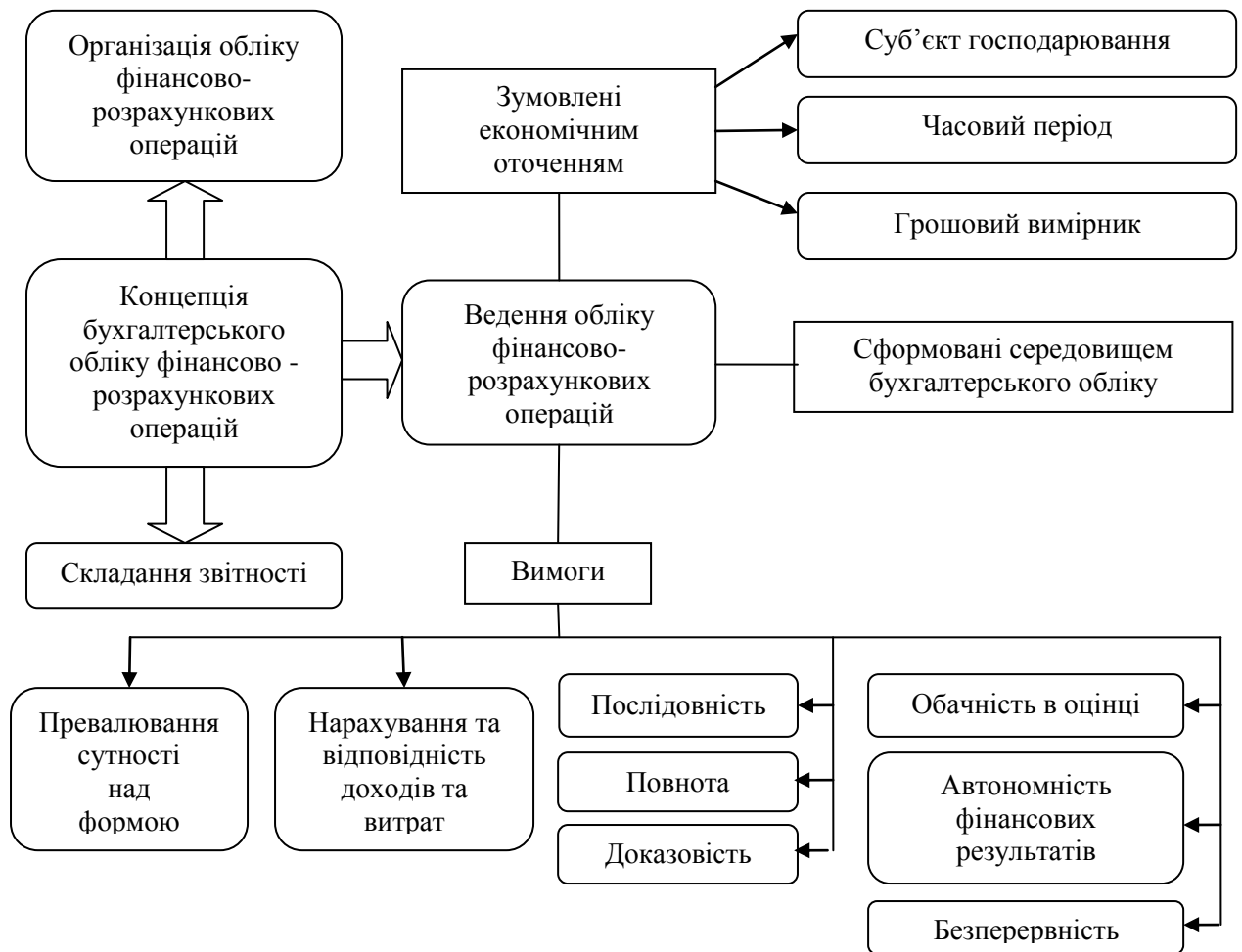

Рисунок 1.3 – Концепція бухгалтерського обліку фінансово-розрахункових операцій підприємства

Бухгалтерському обліку фінансово-розрахункових операцій властиві такі правила його організації:

- відповідність нормативно-законодавчим актам в галузі обліку фінансово-розрахункових операцій;
- динамічність обліку фінансово-розрахункових операцій підприємства, його удосконалення на основі автоматизації облікових процесів;
- адаптація принципів системного підходу до обліку фінансово-розрахункових операцій.

На завершення варто відмітити, що правильність та своєчасність фінансово-розрахункових операцій здійснює вирішальний вплив на фінансовий стан підприємства. Погіршення розрахункової дисципліни підприємства обумовлює зростання його дебіторсько-кредиторської заборгованості.

Тому питання обліку та контролю фінансово-розрахункових операцій має істотне значення для становлення ефективної облікової політики підприємств та прийняття оптимальних управлінських рішень.

1.2 Визнання та класифікація фінансово-розрахункових операцій як об'єктів обліку та контролю

У ринкових умовах господарювання взаємовідносини між суб'єктами господарювання мають характер грошових розрахунків. Розрахунки між суб'єктами господарювання – це важлива складова розширеного відтворення. Вони опосередковують процеси розподілу та перерозподілу суспільного продукту, перетворення його з товарної в грошову форму, і навпаки. В основі фінансово-розрахункових операцій підприємства перебуває кругообіг ресурсів в процесі виробництва.

Доцільно розрізняти передумови та підстави здійснення фінансово-розрахункових операцій. Передумови – це відносини, що прямо не обумовлюють фінансово-розрахункові операції, але створюють умови для їхнього існування. Такими операціями є товарні, у т.ч. кредитні операції, операції з продажу валютної виручки, договір банківського рахунка тощо.

Підставою виникнення фінансово-розрахункових операцій є розрахункове зобов'язання, що визначає спосіб та форму господарських розрахунків.

Розрахунок у цивільному обігу – це певна правова дія особи щодо погашення грошового зобов'язання. Як правило, розрахунки можуть бути готівкові, безготівкові та в формі зарахування зустрічних вимог. У деяких випадках поняття розрахунків поширюється на дії боржника за грошовим зобов'язанням, які обумовлюють припинення чи заміну такого зобов'язання (передання відступного, новація, прощення боргу).

Під фінансово-розрахунковими операціями Я. О. Хірс розуміє "...цивільні акцесорні правовідносини особливого виду, які виникають між суб'єктами основного зобов'язання ... з метою припинення грошового зобов'язання, обумовленого основним правочином, і які після виникнення

отримують самостійного та незалежного значення, тобто вже не можуть бути закінченими в інший спосіб як погашення саме грошового зобов'язання” [52, с. 108].

О. М. Бандурка та О. П. Гетманець зазначають, що фінансово-розрахункові операції обумовлені законом (податкові розрахунки), рішенням державного органу (розрахунки щодо штрафів, пені) чи договором, в якому передбачено “...обов'язок конкретного суб'єкта щодо здійснення грошового платежу” [50, с. 446] (розрахунки з контрагентами, з оплати праці тощо).

Метою розрахунків є виконання платежів грошових коштів та їх документальне оформлення. Учасниками розрахункових відносин є “...платник; банк платника, отримувач; банк отримувача, які існують у вигляді: банків та їх філій, юридичних осіб (товариств, установ тощо), фізичних осіб, з рахунків яких списуються або записуються кошти” [55, с. 383]. Розрахунки готівкою здійснюються між контрагентами без участі банку як посередника.

В обліковій практиці під розрахунками розуміють наступне (рис. 1.4).

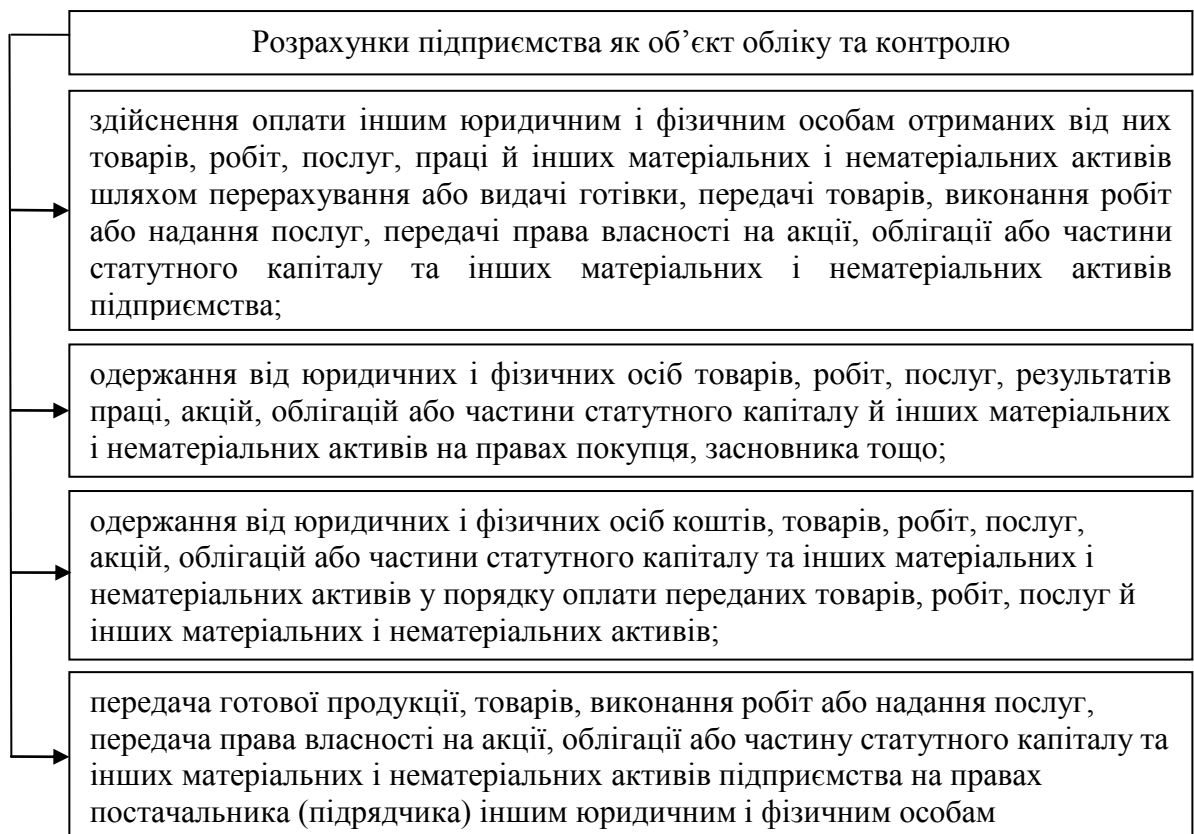

Рисунок 1.4 – Розрахунки підприємства як об'єкт обліку та контролю

Основний зміст фінансово-розрахункових операцій розкривається в принципах їх організації:

- суб'єкти господарської діяльності мають зберігати свої грошові кошти на рахунках в банку або в касі у межах затвердженого ліміту;
- суб'єкти господарювання мають право обирати форму розрахунків;
- банківські платежі здійснюються банківською установою з урахуванням черговості, визначеної управлінським персоналом суб'єкта господарювання, та договірної і розрахункової дисципліни;
- суб'єкти господарської діяльності мають право обирати банківські установи для відкриття банківських рахунків.

Основу побудови бухгалтерського обліку фінансово-розрахункових операцій визначає їх класифікація.

За суб'єктами фінансово-розрахункові операції підприємства можна поділити на операції за розрахунками з юридичними особами та з фізичними особами (рис. 1.5).

Залежно від об'єктів платежів фінансово-розрахункові операції поділяються на операції, пов'язані з розрахунками за товари, роботи, послуги, та за розрахунками нетоварного характеру.

Операції, пов'язані з розрахунками за товари, роботи, послуги (товарні операції), є переважними, оскільки визначають характер і зміст роботи фінансового відділу суб'єкта господарювання у сфері розрахунків. "...Від безперебійності та планомірності організації розрахунків за товарними операціями вирішальною мірою залежить стан усіх розрахунків підприємства, його фінансовий стан" [35, с. 72]. Операції за розрахунками нетоварного характеру пов'язані переважно з виконанням різних фінансових зобов'язань підприємств.

Місцеві розрахунки здійснюються між контрагентами, якщо їх обслуговує одна банківська установа, або коли обслуговуючі банки контрагентів розміщені в одному населеному пункті. Міжміські розрахунки здійснюються між контрагентами через банки, що знаходяться в різних регіонах.

Міжнародні розрахунки здійснюються через банк контрагента, яким є зарубіжний банк.

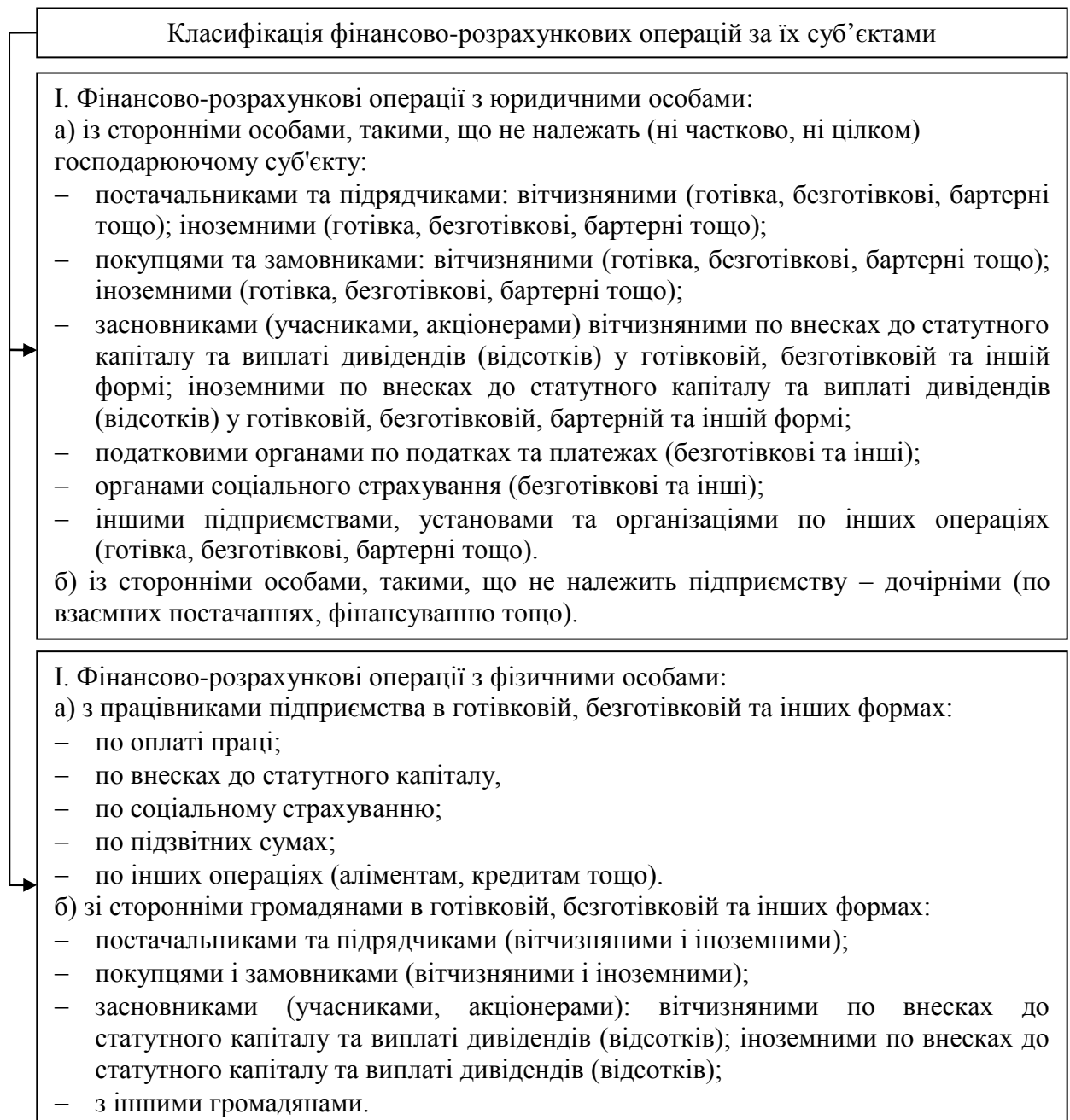

Рисунок 1.5 – Класифікація фінансово-розрахункових операцій
за їх суб'єктами

За способом реалізації фінансово-розрахункові операції можуть бути:

- прямі, які здійснюються безпосередньо між контрагентами;
- транзитні, які здійснюються при наявності проміжних суб'єктів (структур).

За способом одержання платежу фінансово-розрахункові операції поділяються на:

- гарантовані, які передбачають наявність гарантії платежу через депонування грошових коштів;
- негарантовані, при яких платіж не гарантується.

Залежно від господарського процесу фінансово-розрахункові операції поділяються на операції, пов'язані з розрахунками у:

- процесі постачання ресурсів;
- процесі виробництва продукції (робіт, послуг);
- процесі реалізації продукції (робіт, послуг) та інших ресурсів.

Розглянуті класифікаційні ознаки можна назвати основними, оскільки вони найповніше розкривають зміст заборгованості, яка виникає в ході фінансово-розрахункових операцій.

Класифікацію фінансово-розрахункових операцій як об'єкта обліку та контролю подано в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація фінансово-розрахункових операцій як об'єкта обліку та контролю

Класифікаційна ознака	Види
Залежно від учасників розрахункових відносин	– дебіторська; – кредиторська
За терміном погашення	– довгострокова; – короткострокова (поточна); – поточна частина довгострокової заборгованості
За національною ознакою	– заборгованість вітчизняних дебіторів та кредиторів; – заборгованість іноземних дебіторів та кредиторів
За ймовірністю погашення	– нормальна; – сумнівна; – безнадійна.
За строками платежу	– заборгованість, термін сплати якої не настав; – прострочена заборгованість; – відстрочена заборгованість
За забезпеченістю	– забезпечена (договір страхування, застава, гарантія, вексель); – незабезпечена

Передумовою або наслідком фінансово-розрахункових операцій може бути заборгованість, що "...обґрунтовує об'єктивність її виникнення та існування як невід'ємного економічного явища в господарській діяльності

підприємств. Вплив заборгованості на діяльність підприємства є неоднозначним, оскільки дебіторська заборгованість зумовлює вилучення оборотних коштів підприємства, а кредиторська – забезпечує тимчасове залучення капіталу” [59, с. 226]. Вона, зокрема, впливає на такі істотні показники суб’єкта господарювання, як його ліквідність та фінансова стійкість. Тому суттєві суми заборгованості господарюючого суб’єкта пов’язані з істотними ризиками погіршення рівня даних фінансових показників.

Аналіз стану заборгованості підприємств України в останні роки свідчить про зростання дебіторсько-кредиторської заборгованості, що зумовлено посиленням кризових явищ в економіці, пов’язаних з пандемією COVID-19 та військовою агресією росії проти України. Ефективність управління дебіторсько-кредиторською заборгованістю підприємств багато в чому залежить від якості їх інформаційного забезпечення, основою якого є облікові дані.

Варто відмітити, що першоосновою терміну “заборгованість” є поняття “борг”. При цьому категорія “борг” відмінна від поняття “обов’язок”. Борг підприємства виникає на певну дату, коли його зобов’язання не погашено у визначений термін. Отже, “заборгованість” – це не виконане у визначений термін зобов’язання.

Умовно взаємозв’язок вказаних економічних категорій представлено на рис. 1.6.

На рис. 1.6 на прикладі договору постачання подано алгоритм виникнення зобов’язання підприємства та порядок його розрахунку, а в разі невиконання його в строк, – заборгованості та виконання розрахунків за такою заборгованістю, а також відмічено, що можливий варіант виникнення у підприємства додаткових зобов’язань, якщо заборгованість за договором залишається непогашеною у строк, визначений в договорі.

Таким чином, дані щодо зобов’язань і заборгованості підприємства, з метою ефективного управління його фінансовими ресурсами, необхідно розрізняти. Зокрема, якщо строки, визначені нормативними документами чи договірними умовами дотримано, то підприємство здійснює розрахунки (тобто, сплату за зобов’язаннями), якщо не дотримано, – зобов’язання перекласифіковуються в заборгованість.

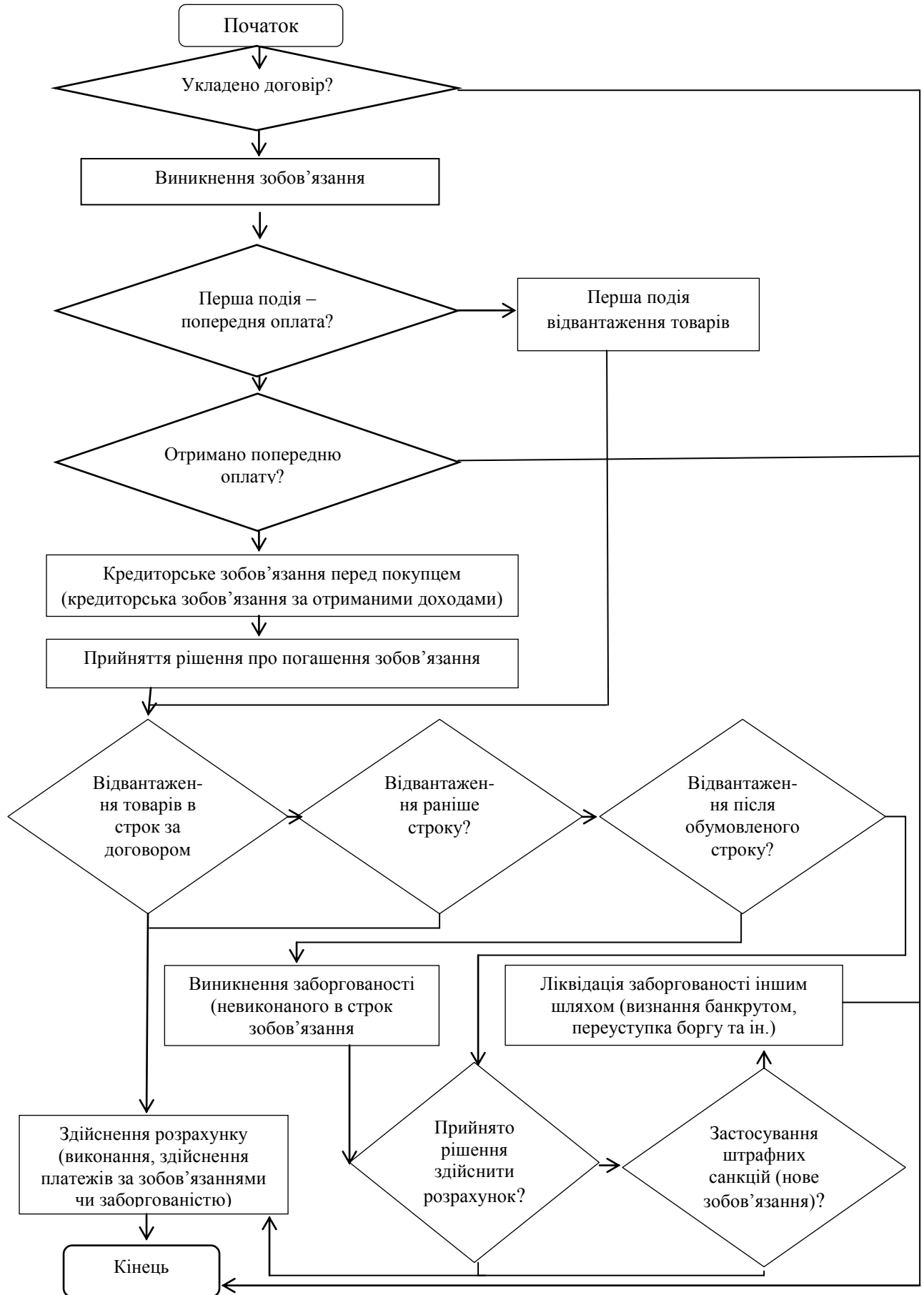

Рисунок 1.6 – Алгоритм виникнення зобов'язань та здійснення розрахунків

При цьому здійснення розрахунків як за зобов'язаннями підприємства, так і за його заборгованістю є обов'язковим. В іншому випадку підприємство може підпасти під штрафні санкції, що обумовлює виникнення додаткових зобов'язань.

Така систематизація облікової інформації дасть змогу ефективно управляти суб'єктом господарювання та попереджати виникнення у нього додаткових зобов'язань.

Фінансово-розрахункові операції як об'єкт обліку та контролю пов'язані з дебіторсько-кредиторською заборгованістю підприємства.

Виникнення дебіторської заборгованості – це об'єктивний процес, обумовлений існуванням ризиків при здійсненні взаєморозрахунків між контрагентами. Фактори, що визначають її розмір та структуру:

1) загальноекономічні (зовнішні) (стан розвитку економіки країни, рівень грошово-кредитної політики регулятора в сфері банківської діяльності, інфляційні процеси, стан розрахунків тощо);

2) галузеві (стан розвитку галузі, де працює підприємство; динаміка виробництва конкретного виду продукції (робіт, послуг), ринковий попит);

3) внутрішні (організаційно-правова структура підприємства, форма власності, стан управління фінансами.

Вказані фактори впливають на стан розрахунків з дебіторами, обсяг дебіторської заборгованості, що допоможе уникнути ризиків відсутності розрахунків з контрагентами.

Згідно з НП(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість”, “...дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума” [32].

Класифікація дебіторської заборгованості передбачена на рис. 1.7

Первісно дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги оцінюється за справедливою вартістю. “...На момент здійснення операції і покупці, і продавці аналізують ціни, що склалися на ринку, на певний вид продукції чи послуг” [48].

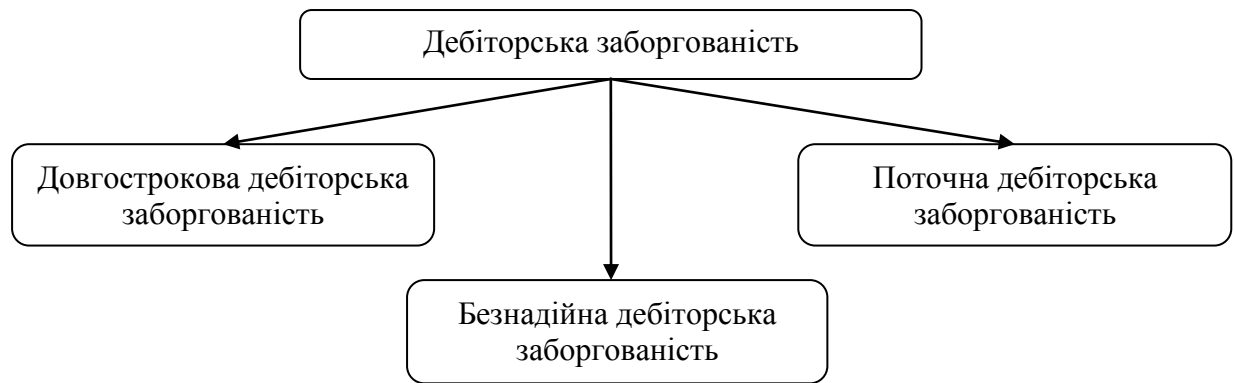

Рисунок 1.7 – Класифікація дебіторської заборгованості згідно з НП(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість”

Оцінка дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги залежить від наданих покупцеві чи замовнику знижок, повернення товарів від покупців, розриву в часі між виконанням умов договору з відвантаження товарів (виконання робіт, надання послуг) та здійсненням платежів чи інших розрахункових операцій.

Г.В. Нашкерська зазначає, що “...більшість підприємств оцінюють дебіторську заборгованість без врахування суми знижки. При фактичній реалізації знижки покупець здійснює коригування отриманих доходів і раніше визнаної дебіторської заборгованості” [34].

З таким порядком оцінки дебіторської заборгованості за умов своєчасної оплати не погоджуються деякі зарубіжні вчені (Е. С. Хендріксена та М. Ф. Ван Бреда). На їх думку, неврахування суми знижки призводить до “...завищення первісної вартості дебіторської заборгованості, що суперечить принципу обачності” [51].

З метою мінімізації розбіжностей між розрахунковою та реальною величиною боргу С. А. Кузнецова запропонувала “...комплексний підхід до оцінювання дебіторської заборгованості, що базується на коригуванні первісної вартості дебіторської заборгованості відповідно до коефіцієнта часу” [23].

На звітну дату оцінка поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, яка, згідно з НП(С)БО 10, є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості і заборгованості, що призначена для продажу), здійснюється за чистою реалізаційною вартістю з врахуванням резерву сумнівних боргів

Розрахунки з контрагентами здійснюються також за зобов'язаннями. Відповідно до НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, зобов'язання – це “...заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій та погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди” [31]. Класифікація зобов'язань, згідно з НП(С)БО 11 “Зобов'язання”, наведена на рис. 1.8.

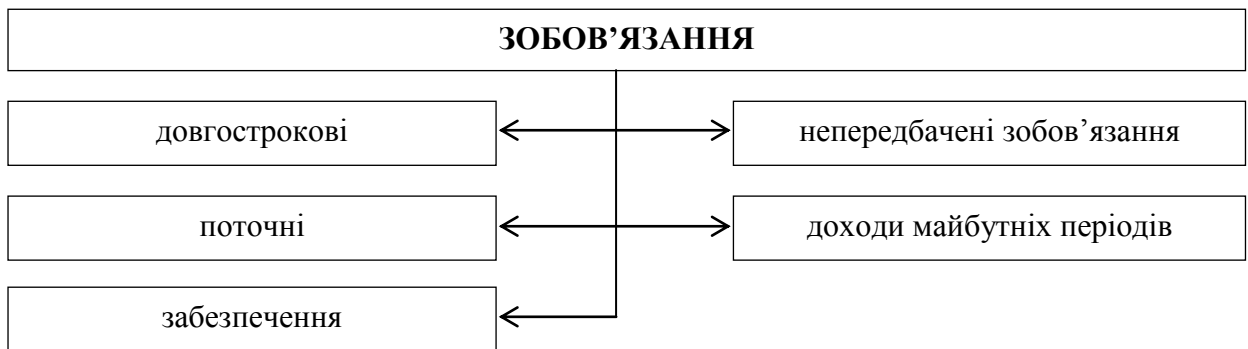

Рисунок 1.8 – Класифікація зобов'язань згідно з
НП(С)БО 11 “Зобов'язання”

Найбільш широкую класифікацію зобов'язань серед науковців запропонував Ф. Ф. Бутинець [6, с. 461], зокрема:

- за складністю: прості, складні;
- за визначеністю у часі: обмежені у часі, безстрокові;
- за забезпеченістю виконання зобов'язань: забезпечені, незабезпечені;
- залежно від підстави виникнення зобов'язання: договірні, позадоговірні;
- за способом погашення: монетарні, немонетарні;
- за часом виникнення: теперішні, майбутні;
- за терміном погашення: довгострокові, короткострокові;
- за можливістю оцінки: фактичні, оціночні, умовні.

Губачова О. М. та Мельник С. І. зазначають, що в обліку зобов'язання відображаються лише тоді, коли “...виникає заборгованість по них. Кредиторська заборгованість визнається як об'єкт обліку, якщо вона відповідає її визначенню, може бути достовірно оцінена, є релевантною та достовірною” [13].

Серед науковців немає єдиного підходу до визначення поняття “кредиторська заборгованість”. Переважно вчені (Н. М. Ткаченко, Ю. С. Цал-Цалко) розглядають кредиторську заборгованість як “...грошові кошти, які тимчасово залучені підприємством і підлягають поверненню контрагенту” [47, с. 683; 53, с. 260], деякі (Н. В. Чабанова, Ю. А. Василенко, Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горецька) – як “...частину майна, що є предметом обов’язкових правовідносин між підприємством та його кредиторами” [57, с. 413] або “...форму розрахунків за товари та послуги” [5, с. 387]. При цьому ніхто не відзначає, що кредиторська заборгованість є елементом кругообігу капіталу підприємства в безперервному потоці господарських операцій.

Автор наголошує, що у сучасній фінансовій практиці виділяють наступні основні види кредиторської заборгованості (рис. 1.9).

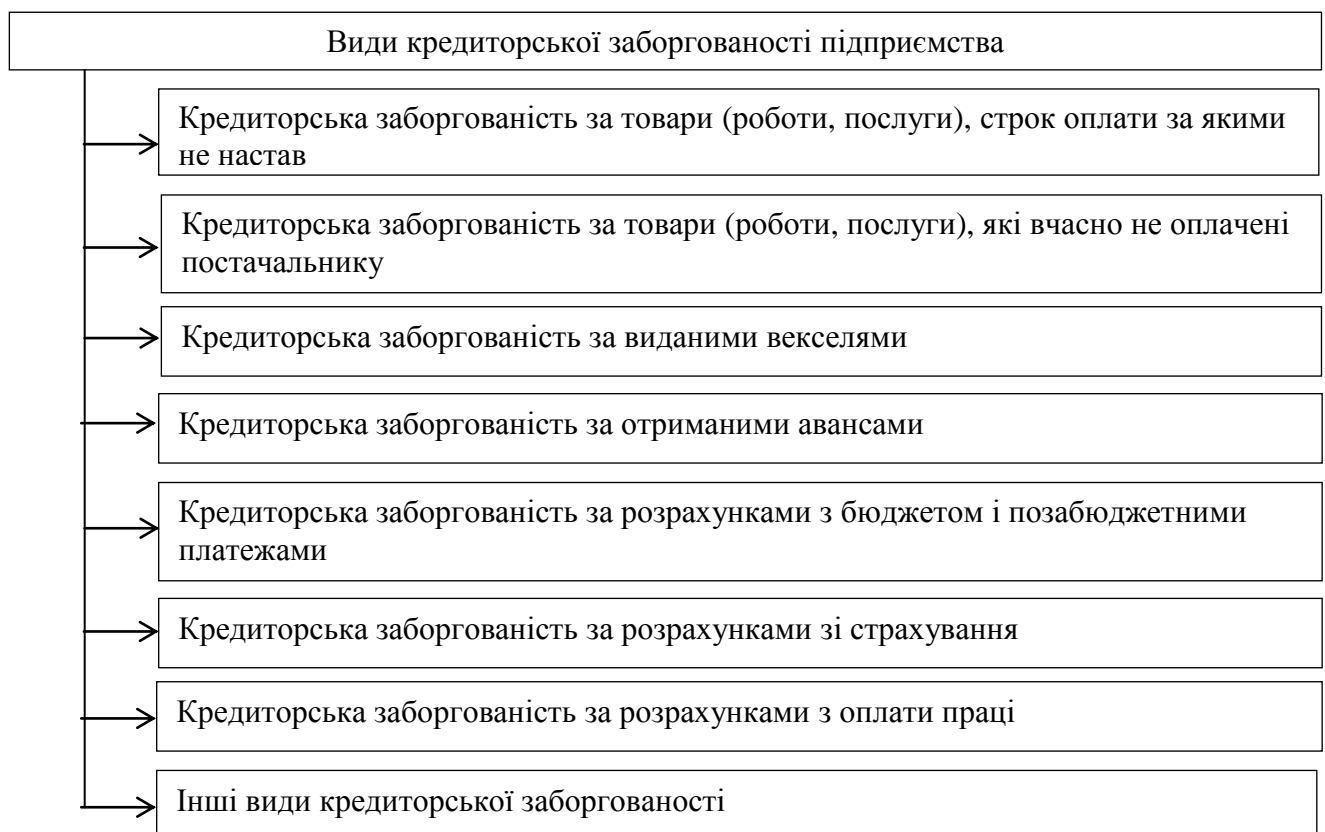

Рисунок 1.9 – Види кредиторської заборгованості за І.А. Бланк [3]

Отже, належна організація обліку фінансово-розрахункових операцій на підприємстві має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності таких операцій.

2 ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ У ТОВ “РИНОК “САРДОНІКС”, М. ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

2.1 Характеристика фінансово-господарської діяльності ТОВ “Ринок “Сардонікс”, м. Хмельницький

ТОВ “Ринок Сардонікс” є частиною Хмельницького речового ринку, сукупності профільних (за групами товарів народного споживання) ринків в місті Хмельницькому, одного з найбільших в Україні та Східній Європі в цілому, великого роботодавця для міста та наповнювача міського бюджету.

ТОВ “Ринок Сардонікс” славиться «Золотою алеєю», де продається крам від місцевих підприємців сфери легкої промисловості за доступними цінами. Від самого початку ринок функціонував і як гуртовий, і як роздрібний. Основне значення, втім, зрозуміло, мала гуртова торгівля

ТОВ “Ринок Сардонікс” зареєстрований 16.07.2003 р. за юридичною адресою Україна, Хмельницька обл., м. Хмельницький, вул. Геологів, буд. 4.

Керівником товариства є Онисьєв Анатолій Миколайович. Розмір статутного капіталу ТОВ “Ринок Сардонікс”, згідно засновницьких документів, складає 18800,00 грн.

Перелік засновників ТОВ “Ринок Сардонікс” з відкритих джерел наведено на рис. 2.1.

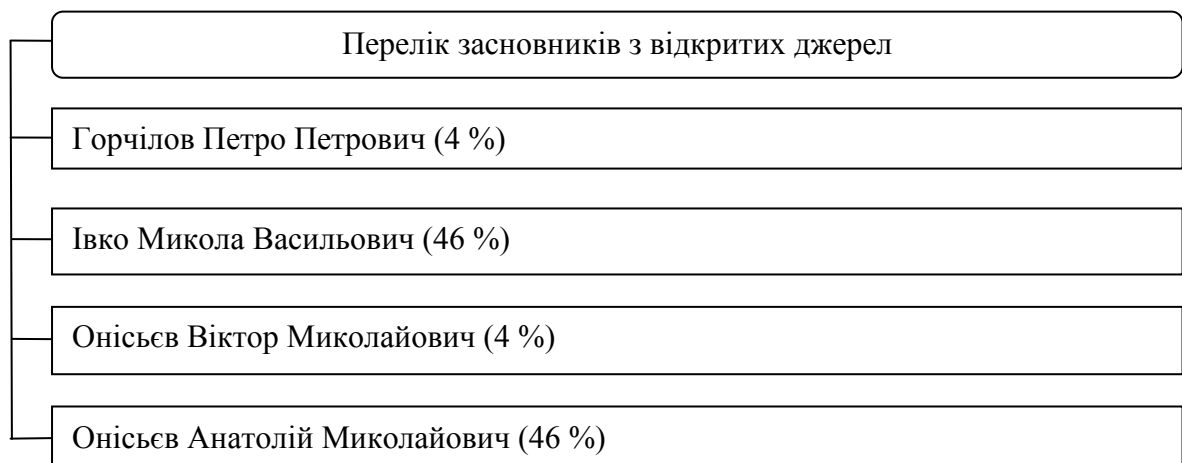

Рисунок 2.1 – Перелік засновників ТОВ “Ринок Сардонікс”
згідно відкритих джерел

Види діяльності ТОВ “Ринок Сардонікс” наведено на рис. 2.2.

<p>Види діяльності ТОВ “Ринок Сардонікс”:</p> <p>68.20 Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна</p> <p>46.19 Діяльність посередників у торгівлі товарами широкого асортименту</p> <p>82.19 Фотокопіювання, підготування документів та інша спеціалізована допоміжна офісна діяльність</p> <p>46.90 Неспеціалізована оптова торгівля</p>
--

Рисунок 2.2 – Види діяльності ТОВ “Ринок Сардонікс”

ТОВ “Ринок Сардонікс” є платником таких податків:

- єдиний податок;
- податки, пов’язані з оплатою праці (податок з доходів фізичних осіб, військовий збір, єдиний соціальний внесок);
- спеціальний збір за використання води;
- плата за землю;
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки

ТОВ “Ринок Сардонікс” – це мале підприємство, яке складає і подає спрощену звітність (ф. 1-м та 2-м), обрало спрощену систему оподаткування (єдиний податок 5 %).

Основні положення облікової політики ТОВ “Ринок Сардонікс”:

- метод амортизації основних засобів і нематеріальних активів – прямолінійний;
- метод амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів – 100 %;
- метод списання запасів – ФІФО;
- метод визначення резерву сумнівних боргів – абсолютної суми сумнівної заборгованості;
- метод визначення доходу від надання послуг – метод рівномірного нарахування за визначений період.

Обов'язки головного бухгалтера ринку, визначені його посадовою інструкцією:

- забезпечення дотримання на ринку визначених єдиних методологічних засад обліку, складання і подання у встановлені терміни фінансової звітності;
- організація внутрішнього контролю за відображенням на рахунках обліку всіх операцій господарської діяльності;
- участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від крадіжки та псування майна ринку;
- забезпечення перевірки стану бухгалтерського обліку ринку за центрами відповідальності.

Центри відповідальності ТОВ “Ринок Сардонікс” у сфері надання послуг ринку:

- передпродажна підготовка;
- відповідальне зберігання;
- оренда;
- інші послуги (транспортні, бронювання торгівельних місць, прокат обладнання і інвентарю, супутні послуги тощо).

Впровадження системи обліку ринку за центрами відповідальності дозволяє:

- 1) спростити методику та організацію бухгалтерського обліку діяльності ринку;
- 2) створити сприятливе економічне середовище для формування внутрішньої (управлінської) звітності у розрізі центрів відповідальності ринку, інформація якої є підставою для складання інтегрованого звіту господарської діяльності ринку;
- 3) пов'язати відповідальність конкретних осіб з результатами фінансово-господарської діяльності ринку.

Проведемо аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020-2022 рр.

В табл. 2.1 наведено горизонтальний та вертикальний аналіз показників балансу ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020-2022 рр.

Таблиця 2.1 – Горизонтальний і вертикальний аналіз показників балансу ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020-2022 роки

Статті звітності	2020		2021		2022		Відхилення					
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	в абсолютних величинах, тис. грн.		у питомій вазі, %		у % на початок періоду	
							2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Актив												
I Необоротні активи	949,50	47,40	884,10	34,32	1031,10	31,87	-65,40	+147,00	-13,08	-2,45	-6,89	+16,63
II Оборотні активи	1053,60	52,60	1692,00	65,68	2204,10	68,13	+638,40	+512,10	+13,08	+2,45	+60,59	+30,27
у тому числі:												
– запаси	0,40	0,02	8,30	0,32	0,00	0,00	+7,90	-8,30	+0,30	-0,32	+1975,00	-100,00
– дебіторська заборгованість за розрахунками та інша дебіторська заборгованість	102,50	4,76	132,70	5,15	217,80	6,73	+37,30	+85,10	+0,39	+1,58	+39,10	+64,13
– грошові кошти та їх еквіваленти	875,80	47,64	1548,40	60,11	1982,10	61,27	+594,20	+433,70	+12,47	+1,16	+62,27	+28,01
– інші оборотні активи	4,90	0,18	2,60	0,10	4,20	0,13	-1,00	+1,60	-0,08	+0,03	-27,78	+61,54
Баланс	2003,10	100,00	2576,10	100,00	3235,20	100,00	+573,00	+659,10	0,00	0,00	+28,61	+25,59

Кінець таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Пасив												
I Власний капітал	1987,50	99,22	2555,60	99,20	3225,00	99,68	+568,10	+669,40	-0,02	+0,48	+28,58	+26,19
IV Поточні зобов'язання у т.ч.:	15,60	0,78	20,50	0,80	10,20	0,32	+4,90	-10,30	+0,02	-0,48	+31,41	-50,24
– кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1,90	0,10	1,70	0,07	8,90	0,28	-0,20	+7,20	-0,03	+0,21	-10,53	+423,53
– поточні зобов'язання за розрахунками та інші поточні зобов'язання	13,70	0,68	18,80	0,73	1,30	0,04	+5,10	-17,50	+0,05	-0,69	+37,23	-93,09
Баланс	2003,10	100,00	2576,10	100,00	3235,20	100,00	+573,00	+659,10	0,00	0,00	+28,61	+25,59

За досліджуваний період активи ТОВ “Ринок Сардонікс” у 2021 р. збільшилися порівняно з 2020 р. на 573,00 тис. грн., або на 28,61 %, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – на 659,10 тис. грн., або на 25,59 %. Це обумовлено збільшенням оборотних активів у 2021 році на 638,40 тис. грн., або на 60,59 %, а в 2022 р. – на 512,10 тис. грн., або на 30,27 %. Найбільший вплив на збільшення оборотних активів Товариства справило збільшення грошових коштів та їх еквівалентів у 2021 р. на 594,20 тис. грн., або на 62,27 %, а в 2022 р. – на 433,70 тис. грн., або на 28,01 %, та дебіторської заборгованості за розрахунками та іншої поточної дебіторської заборгованості у 2021 р. – на 37,30 тис. грн., або на 39,10 %, а в 2022 р. – на 85,10 тис. грн., або на 64,13 %. Позитивна динаміка оборотних активів за досліджуваний період свідчить про зростання частки найбільш ліквідних активів Товариства, підвищення його ліквідності та платоспроможності.

Необоротні активи ТОВ “Ринок Сардонікс” за 2021 р. порівняно з 2020 р. зменшилися на 65,40 тис. грн., або на 6,89 %, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – зросли на 147,00 тис. грн., або на 16,63 %, що в цілому свідчить про незначні зміни в динаміці необоротних активів за досліджуваний період.

В структурі активів Товариства найбільшу частку займають оборотні активи, зокрема, в 2020 р. їх частка склала 52,60 %, в 2021 р. – 65,68 %, що на 13,08 відсоткових пункти більше порівняно з 2020 роком, а в 2022 р. – 68,13 %, що на 2,45 відсоткових пункти більше порівняно з 2021 роком. Відповідно, частка необоротних активів у 2020 р. склала 47,40 %, в 2021 р. – 34,32 %, в 2022 р. – 31,87 %. Серед оборотних активів Товариства ключову роль відіграють грошові кошти та їх еквіваленти. Їх частка в 2020 р. склала 47,64 %, в 2021 р. – 60,11 %, а в 2022 р. – 61,27 %. Найбільш суттєві зміни питомої ваги грошових коштів Товариства в напрямку її збільшення спостерігаються в 2021 р. – на 12,47 відсоткових пункти, що обумовлено поступовим виходом Товариства з кризи, пов’язаної з пандемією COVID-19 та відповідними карантинними обмеженнями, запровадженими урядом України у 2020 р.

Серед джерел формування майна ТОВ “Ринок Сардонікс” найбільшу частку займає власний капітал. Зокрема, в 2020 р. питома вага власного капіталу Товариства склала 99,22 %, в 2021 р. – 99,20 %, а в 2022 р. –

99,68 %. Це є позитивним фактором діяльності досліджуваного підприємства, який свідчить про його абсолютну фінансову стійкість та платоспроможність.

Аналіз динаміки власного капіталу Товариства за досліджуваний період засвідчив, що за 2021 рік власний капітал збільшився на 568,10 тис. грн., або на 28,58 %, а за 2022 р. – на 669,40 тис. грн., або на 26,19 %. Зміна власного капіталу переважно обумовлена зростанням величини нерозподіленого прибутку.

Поточні зобов'язання Товариства займають незначну частку в структурі джерел формування майна Товариства і тому не здійснюють істотний вплив на фінансовий стан ТОВ “Ринок Сардонікс” в цілому.

Аналіз фінансових результатів є одним із ключових напрямків оцінки ефективності господарської діяльності суб'єкта господарської діяльності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Горизонтальний і вертикальний аналіз показників звіту про фінансові результати ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020-2022 рр.

Фінансові результати	Абсолютні величини			Зміни			
	2020	2021	2022	в абсолютних величинах		у % до попереднього періоду	
				2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
Чистий дохід (виручка) від реалізації послуг	3667,40	4483,30	4838,20	+815,90	+354,90	+22,25	+7,92
Собівартість реалізованих послуг	1804,40	1937,20	2117,50	+132,80	+180,30	+7,36	+9,31
Валовий прибуток (збиток)	1863,00	2546,10	2720,70	+683,10	+174,60	+36,67	+6,86
Інші операційні доходи	99,80	131,20	152,70	+31,40	+21,50	+31,46	+16,39
Інші операційні витрати	1926,70	2109,20	2204,00	+182,50	+94,80	+9,47	+4,49
Фінансовий результат до оподаткування	36,10	568,10	669,40	+532,00	+101,30	+1473,68	+17,83
Чистий прибуток (збиток)	36,10	568,10	669,40	+532,00	+101,30	+1473,68	+17,83

Аналіз фінансових результатів ТОВ “Ринок Сардонікс” за 2020-2022 р. свідчить про прибуткову діяльність Товариства, незважаючи на кризові

явища в економіці, пов'язані з пандемією COVID-19 та військовою агресією росії проти України.

Чистий дохід (виручка) від реалізації послуг Товариства за 2021 рік порівняно з 2020 роком збільшився на 815,90 тис. грн., або на 22,25 %, а за 2022 рік порівняно з 2021 роком – на 354,90 тис. грн., або на 7,92 %. Відповідно, собівартість реалізованих послуг зросла, відповідно, у 2021 р. на 132,80 тис. грн., або на 7,36 %, а в 2022 р. – на 180,30 тис. грн., або на 9,31 %.

При цьому за весь досліджуваний період у Товариства був валовий прибуток: у 2020 році – 1863,00 тис. грн., у 2021 році – 2546,10 тис. грн., збільшившись в абсолютному вираженні на 683,10 тис. грн., або на 36,67 %, а в 2022 році даний показник склав 2720,70 тис. грн., збільшившись порівняно з 2021 роком на 174,60 тис. грн., або на 6,86 %, що є позитивним фактором в діяльності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький.

Інші операційні доходи Товариства збільшились у 2021 році порівняно з 2020 роком на 31,40 тис. грн., або на 31,46 %, а в 2022 році порівняно з 2021 роком – на 21,50 тис. грн., або на 16,39 %, що пов'язано з отриманням доходів у вигляді відсотків на залишки грошових коштів на поточних рахунках Товариства.

Інші операційні витрати Товариства, які складаються з адміністративних витрат та інших операційних витрат, в 2020 р. склали 1926,70 тис. грн., в 2021 р. – 2109,20 тис. грн., що на 182,50 тис. грн., або на 9,47 % більше порівняно з 2020 роком, а в 2022 р. – 2204,00 тис. грн., що на 94,80 тис. грн., або на 4,49 % більше порівняно з 2021 роком.

Чистий прибуток Товариства у 2021 році збільшився порівняно з 2020 роком на 532,00 тис. грн., або на 1473,68 %, а у 2022 році порівняно з 2021 роком – на 101,30 тис. грн., або на 17,83 %, що обумовлено зростанням ціни послуг, що надаються. Динаміка показників звіту про фінансові результати Товариства свідчить про прибутковість його діяльності та ефективність використання ресурсів.

Важливим показником дослідження фінансового стану Товариства є аналіз ліквідності його балансу. Управління ліквідністю ТОВ “Ринок Сардонікс” здійснюється через:

- аналіз розривів активів і пасивів суб'єкта господарювання за термінами погашення;
- підтримка рівня ліквідних активів, який потрібний для погашення зобов'язань суб'єкта господарювання при настанні строку їх погашення;
- забезпечення доступу до різних джерел формування майна суб'єкта господарювання;
- контроль відповідності показників ліквідності нормативним вимогам у випадку виникнення проблем з фінансуванням.

Для аналізу ліквідності балансу згруповані ліквідні активи і строкові пасиви ТОВ “Ринок Сардокіс” за такими групами (рис. 2.3).

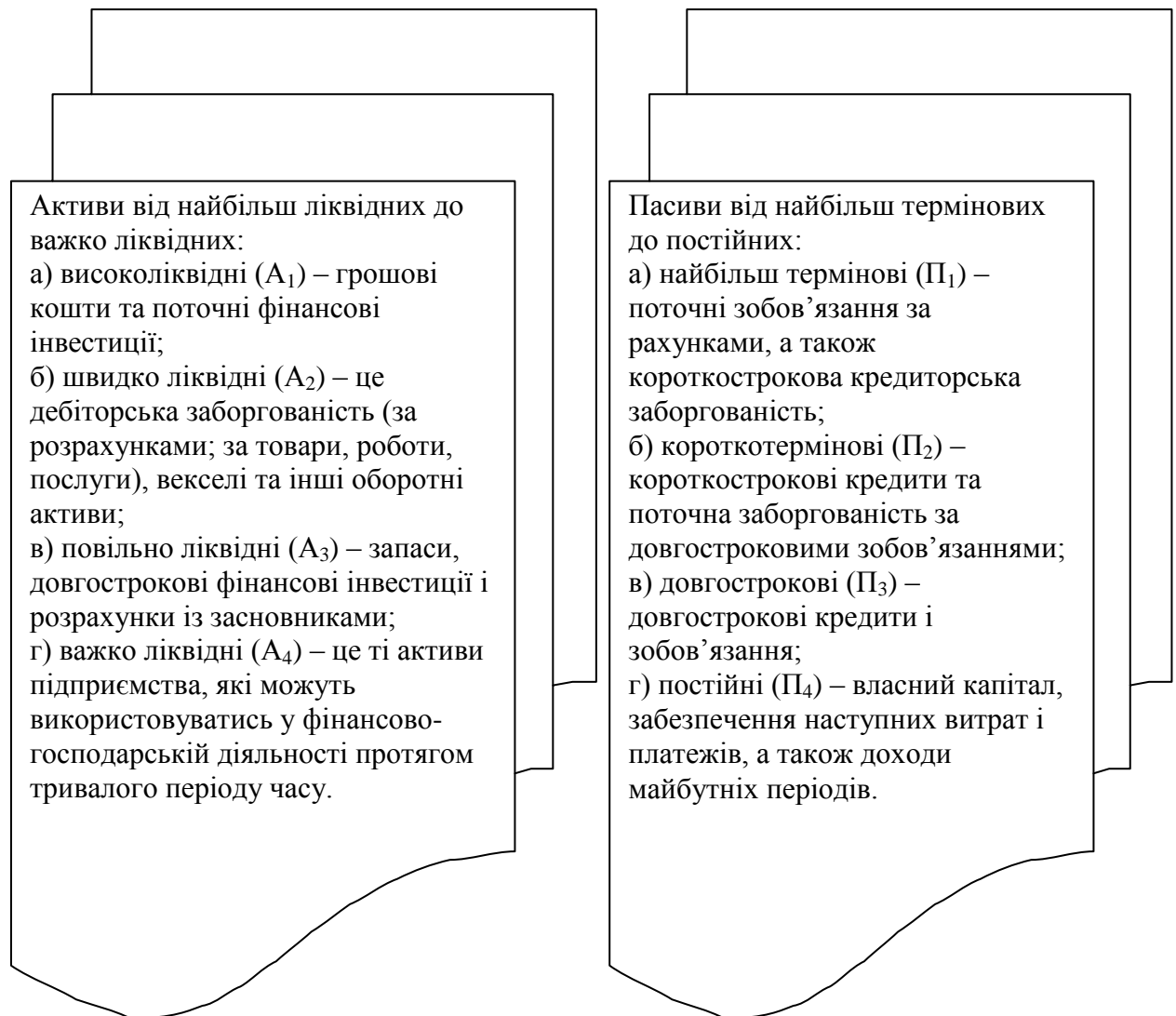

Рисунок 2.3 – Групування активів і пасивів суб'єкта господарювання для аналізу ліквідності його балансу

Таблиця 2.4 – Аналіз балансу ліквідності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках

								Платіжний надлишок (+) або нестача (-)			У % до величини групи пасиву		
Актив	2020	2021	2022	Пасив	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
A1	954,20	1548,40	1982,10	П1	1,90	1,70	8,90	+952,30	+1546,70	+1973,20	+50121,05	+90982,35	+22170,79
A2	95,40	132,70	217,80	П2	13,70	18,80	1,30	+81,70	+113,90	+216,50	+596,35	+605,85	+16653,85
A3	4,00	10,90	4,20	П3	0,00	0,00	0,00	+4,00	+10,90	+4,20	*	*	*
A4	949,50	884,10	1031,10	П4	1987,50	2555,60	3225,00	-1038,00	-1671,50	-2193,90	-52,23	-65,41	-68,03
Баланс	2003,10	2576,10	3235,20	Баланс	2003,10	2576,10	3235,20	*	*	*	*	*	*

При проведенні аналізу ліквідності балансу ТОВ “Ринок Сардонікс” повинна виконуватися така нерівність:

$$A_1 \geq P_1;$$

$$A_2 \geq P_2;$$

$$A_3 \geq P_3;$$

$$A_4 \leq P_4.$$

В табл. 2.4 наведено аналіз балансу ліквідності ТОВ “Ринок Сардонікс” у 2020-2022 роках.

Аналіз ліквідності балансу ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках (табл. 2.4) засвідчив, що всі нерівності виконуються, що свідчить про ліквідність балансу Товариства і його платоспроможність.

ТОВ “Ринок Сардонікс” – це платоспроможний суб’єкт господарської діяльності, оскільки сума його оборотних активів перевищує суму поточних зобов’язань. У Товариства достатньо грошових коштів для здійснення розрахунків за його поточними зобов’язаннями, прострочена кредиторська заборгованість у Товариства відсутня.

В табл. 2.5 наведені показники ліквідності та платоспроможності ТОВ “Ринок Сардонікс” за 2020-2022 рр.

Таблиця 2.5 – Аналіз показників ліквідності та платоспроможності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках

Показники	2020	2021	2022
1 Коефіцієнт абсолютної ліквідності	61,17	75,53	194,32
2 Коефіцієнт швидкої ліквідності	67,28	82,00	215,68
3 Коефіцієнт проміжної ліквідності	67,51	82,13	216,09
4 Коефіцієнт покриття	67,54	82,54	216,09
5 Величина власного оборотного капіталу	1038,00	1671,50	2193,90
6 Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	66,54	81,54	215,09
7 Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	0,52	0,65	0,68
8 Коефіцієнт маневреності грошових коштів	0,48	0,61	0,61
9 Частка оборотних коштів у активах	0,53	0,66	0,68
10 Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	2595,00	201,39	*

Значення показників ліквідності і платоспроможності ТОВ “Ринок Сардонік”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках значно перевищують їх нормативні значення, що свідчить про те, що Товариство є абсолютно ліквідним та платоспроможним.

Однією з ключових оцінок фінансового стану суб'єкта господарської діяльності є стабільність його господарської діяльності, яка пов'язана, зокрема, із структурою джерел формування його майна. Оцінка фінансової стійкості ТОВ “Ринок Сардонік” полягає в розрахунку показників, які відображають співвідношення власних і позикових джерел формування активів Товариства, темпи накопичення ним власних ресурсів, співвідношення довгострокових та поточних джерел формування ресурсів тощо.

В табл. 2.6 наведено показники фінансової стійкості ТОВ “Ринок Сардонік”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках.

Таблиця 2.6 – Аналіз показників фінансової стійкості ТОВ “Ринок Сардонік”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках

Показники	2020	2021	2022
1 Коефіцієнт заборгованості	0,01	0,01	0,00
2 Коефіцієнт фінансової стабільності	127,40	124,66	316,18
3 Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,99	0,99	1,00
4 Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	0,01	0,01	0,00
5 Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,99	0,99	1,00
6 Коефіцієнт фінансової залежності	1,01	1,01	1,00
7 Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,52	0,65	0,68

Всі наведені в табл. 2.6 показники фінансової стійкості ТОВ “Ринок Сардонік” у 2020-2022 роках перевищують їх нормативні значення і свідчать про фінансову стійкість та абсолютну незалежність Товариства. Тобто, ТОВ “Ринок Сардонік” не залежить від зовнішніх джерел формування майна, запаси і витрати Товариства повністю покриваються за рахунок власного майна.

Одним із ключових напрямків аналізу фінансового стану суб'єкта господарської діяльності є аналіз його ділової активності, яка відображає

оборотність активів і джерел їх формування, період оплати дебіторсько-кредиторської заборгованості тощо.

В табл. 2.7 наведені показники ділової активності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках.

Таблиця 2.7 – Аналіз показників ділової активності ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках

Показники	2020	2021	2022
1 Оборотність дебіторської заборгованості	2444,93	*	*
2 Оборотність кредиторської заборгованості	1466,96	2490,72	912,87
3 Середній період погашення дебіторської заборгованості	0,15	*	*
4 Середній період погашення кредиторської заборгованості	0,25	0,15	0,40
5 Оборотність активів	1,84	1,96	1,67
6 Оборотність постійних активів	3,78	4,89	5,05
7 Оборотність чистих активів	1,86	1,97	1,67
8 Оборотність товарно - матеріальних запасів (I)	18337,00	1030,64	1165,83
9 Оборотність товарно - матеріальних запасів (II)	9022,00	445,33	510,24
10 Середній період обороту товарно - матеріальних запасів	0,04	0,82	0,72
11 Тривалість фінансового циклу	-0,06	0,67	0,32
12 Оборотність власного капіталу	1,86	1,97	1,67

Всі показники ділової активності ТОВ “Ринок Сардонікс” відповідають їх нормативним значенням і означають, що Товариство ефективно використовує належні йому ресурси (необоротні активи, запаси тощо). Отже, Товариство характеризується високою діловою активністю.

Показниками економічної ефективності господарської діяльності підприємства, які всебічно характеризують рівень використання активів суб'єкта господарювання, є показники його прибутковості.

У табл. 2.8 наведені показники прибутковості ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.8 – Аналіз показників прибутковості ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький у 2020-2022 роках

Показники	2020	2021	2022
1 Рентабельність продажу, %	0,98	12,67	13,84
2 Рентабельність виробництва (основної діяльності), %	2,00	29,33	31,61
3 Рентабельність сумарного капіталу, %	1,81	24,81	23,04
4 Рентабельність чистих активів, %	1,83	25,01	23,16
5 Рентабельність оборотного капіталу, %	3,54	41,38	34,36
6 Рентабельність власного капіталу, %	1,83	25,01	23,16
7 Показник зміни валових продаж, %	-3,59	22,25	7,92
8 Показник валового доходу, %	50,80	56,79	56,23
9 Показник чистого прибутку, %	0,98	12,67	13,84

Показники прибутковості ТОВ “Ринок Сардонікс” за 2020-2022 роки (табл. 2.8) свідчать, що досліджуване підприємство є незмінно прибутковим, авансований власниками капітал продуктивно використовується, а Товариство має резерви щодо свого розвитку в перспективі.

2.2 Облік фінансово-розрахункових операцій підприємства

В процесі здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства стикаються з проблемою проведення розрахунків з контрагентами з високим економічним ризиком. Зокрема, невиконання або неповне виконання договірних зобов'язань, непогашення або несвоєчасне погашення дебіторсько-кредиторської заборгованості, проведення нераціональної політики комерційного кредитування тощо. Настання таких ризикових подій для підприємства може стати причиною значних фінансових втрат. Тому виникає потреба постійної уваги до фінансово-розрахункових операцій зі сторони управлінського персоналу та належного обліково-інформаційного забезпечення таких операцій.

Належне документальне оформлення обліку фінансово-розрахункових операцій є невід'ємною складовою економічної безпеки суб'єкта господарювання при роботі з контрагентами. Якщо управлінський персонал

суб'єкта господарювання не налагодив раціональний документообіг розрахунків з контрагентами, то взагалі неможна говорити про ефективне управління, адже підвищується ймовірність штрафних санкцій у зв'язку з порушенням строків здійснення розрахунків з постачальниками або підрядниками, виникає загроза неплатежів або несвоєчасного здійснення розрахунків з покупцями і замовниками, зростання сумнівної та безнадійної заборгованості, не перебувають під постійним контролем дії матеріально відповідальних осіб тощо.

На практиці нерівномірність формування потоків первинної документації від контрагентів ускладнює роботу відділу бухгалтерії. Тому виникає потреба в розробці облікової політики суб'єкта господарювання з раціональною схемою документообігу щодо розрахунків з контрагентами.

Первинний облік фінансово-розрахункових операцій має відповідати принципу повного висвітлення. Порядок і форми розрахунків з контрагентами у ТОВ “Ринок Сардонік” фіксуються у господарських договорах. Як правило, між ТОВ “Ринок Сардонік” та його контрагентами укладаються договори купівлі-продажу, договори постачання, договори підряду, договори надання послуг тощо.

Договори, укладені між ТОВ “Ринок Сардонік” та контрагентами, відповідають вимогам чинного законодавства в частині їх законності, правильності оформлення, у випадках, передбачених ГКУ, – вимогам щодо державної реєстрації та нотаріального посвідчення.

Розрахунки з вітчизняними покупцями та замовниками
Виникнення заборгованості
видаткові накладні рахунки-фактури податкові накладні товарно-транспортні накладні договір акти приймання-здачі виконаних робіт, наданих послуг довідки бухгалтерії
Погашення заборгованості
Виписка банку, прибутковий та видатковий касові ордери, фіскальний чек, вексель, платіжне доручення

Рисунок 2.4 – Документування розрахунків з обліку розрахунків з вітчизняними покупцями і замовниками

Порядок документального оформлення обліку розрахунків з вітчизняними покупцями та замовниками наведено на рис. 2.4.

Оскільки ТОВ “Ринок Сардонікс” надає послуги ринку, розрахунки з дебіторами оформляються такими документами: договір, рахунок-фактура, акт приймання-здачі виконаних робіт (наданих послуг), виписка банку, фіскальний чек, касові документи.

Для обліку фінансово-розрахункових операцій з покупцями і замовниками використовується рахунок 36 “Розрахунки з покупцями і замовниками”.

Особливості обліку розрахунків з покупцями і замовниками на підприємствах і, зокрема, у ТОВ “Ринок Сардонікс” полягають в наступному:

а) первісна вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги визначається в сумі їх продажної вартості з врахуванням прямих податків, які включаються до ціни реалізації;

б) різниця, що виникла між справедливою вартістю дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги і номінальною сумою належних до отримання грошових коштів внаслідок відстрочки платежу, визнається в обліку та звітності підприємства як відсотковий дохід. Відповідно, виникає дебіторська заборгованість за нарахованими доходами (відсотками) (рах. 373). У ТОВ “Ринок Сардонікс” справедлива вартість величина дебіторської заборгованості за надані послуги та номінальна сума отриманих грошових коштів співпадають, оскільки Товариство допускає відстрочку 10 днів, а потім припиняє надання послуг, мотивуючи тим самим клієнтів оплатити наявний борг;

в) визнання дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги відбувається одночасно з визнанням доходу від їх реалізації;

г) формування резерву сумнівних боргів здійснюється тільки під сумнівну дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги (рах. 36 “Розрахунки з покупцями і замовниками”) з використанням методу, передбаченого обліковою політикою підприємства.

У ТОВ “Ринок Сардонікс” резерв сумнівних боргів не формується, оскільки дебіторська заборгованість не виходить за рамки нормального операційного циклу.

Згідно вимог щодо заповнення фінансової звітності підприємства, передбачених НП(С)БО 25 “Спрощена фінансова звітність”, дебіторська заборгованість покупців та замовників за товари, роботи, послуги відображається в балансі (ф. 1-м) в рядку 1125 “Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги” за чистою реалізаційною вартістю.

За рахунком 36 “Розрахунки з покупцями і замовниками” не ведеться облік авансів та дебіторської заборгованості, не пов’язаної з основною діяльністю підприємства (за нарахованими доходами, орендними платежами, за проданими запасами, необоротними активами чи фінансовими інвестиціями, за визнаними штрафними санкціями).

Аналітичний облік фінансово-розрахункових операцій з покупцями і замовниками ведеться в розрізі покупців та замовників та замовлень (рахунків-фактур або договорів).

Синтетичний облік фінансово-розрахункових операцій ведеться у відповідному журналі-ордері та відомості до нього.

Облікове відображення фінансово-розрахункових операцій з покупцями і замовниками наведено в табл. 2.9.

Побудова аналітичного обліку фінансово-розрахункових операцій з покупцями і замовниками у ТОВ “Ринок Сардонікс” забезпечує отримання даних про розрахунки з покупцями і замовниками, дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги, строк сплати якої не настав, а також дебіторську заборгованість, не сплачену в строк, передбачений договором.

Нормальними, за умовами більшості договорів, вважаються терміни сплати до 20 днів з дати відвантаження продукції, виконання робіт, надання послуг. Якщо цей термін сплив, а заборгованість не була погашена клієнтом, то в управлінського персоналу підприємства можуть виникати сумніви щодо спроможності і намірів клієнта її погасити.

Згідно з положеннями НП(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість”, сумнівною є “...поточна дебіторська заборгованість, стосовно якої існує невпевненість у її погашенні боржником” [32].

Сумнівна заборгованість буває товарна (за відвантаженими товарами, виконаними роботами, наданими послугами) та грошова (за авансами виданими).

Таблиця 2.9 – Облік фінансово-розрахункових операцій з покупцями і замовниками у ТОВ “Ринок Сардонікс”

Зміст господарської операції	Первинний документ	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		дебет	кредит	
1 Повернено покупцю надлишково отримані грошові кошти	ВКО, банківська виписка	361	301, 311	2560,00
2 Відновлено суму заборгованості, яка раніше була визнана безнадійною	Довідка бухгалтерії	361	716 071	140,00
3 Відображено дохід від реалізації послуг	Акт приймання-здачі виконаних робіт (наданих послуг)	361	703	15850,00
4 Відображено дохід від реалізації оборотних активів	Накладна	361	712	1250,00
5 Погашено покупцем заборгованість за послуги	Виписка банку, ПКО	301, 311	361	15850,00
6 Відображено суму отриманих авансів, зараховані при пред’явленні покупцям (замовникам) рахунків за поставку послуг	Виписка банку, ПКО	681	361	4120,00
7 Списано безнадійну дебіторську заборгованість, визнану безнадійною. Одночасно відображено суму списаної заборгованості на позабалансовому рахунку	Довідка бухгалтерії	944 071	361	530,00

Дебіторська заборгованість (як довгострокова, так і поточна) у певний момент може бути визнана безнадійною. Ознаки безнадійної заборгованості згідно ПКУ (пп. 14.1.11 ПКУ) представлені на рис. 2.5.

В практичній діяльності суб’єкти господарювання переважно стикаються з безнадійною заборгованістю, щодо якої минув строк позовної давності.

Строк позовної давності, відповідно до вимог ст. 256 Цивільного кодексу України, – це “...строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права та інтересу” [56].

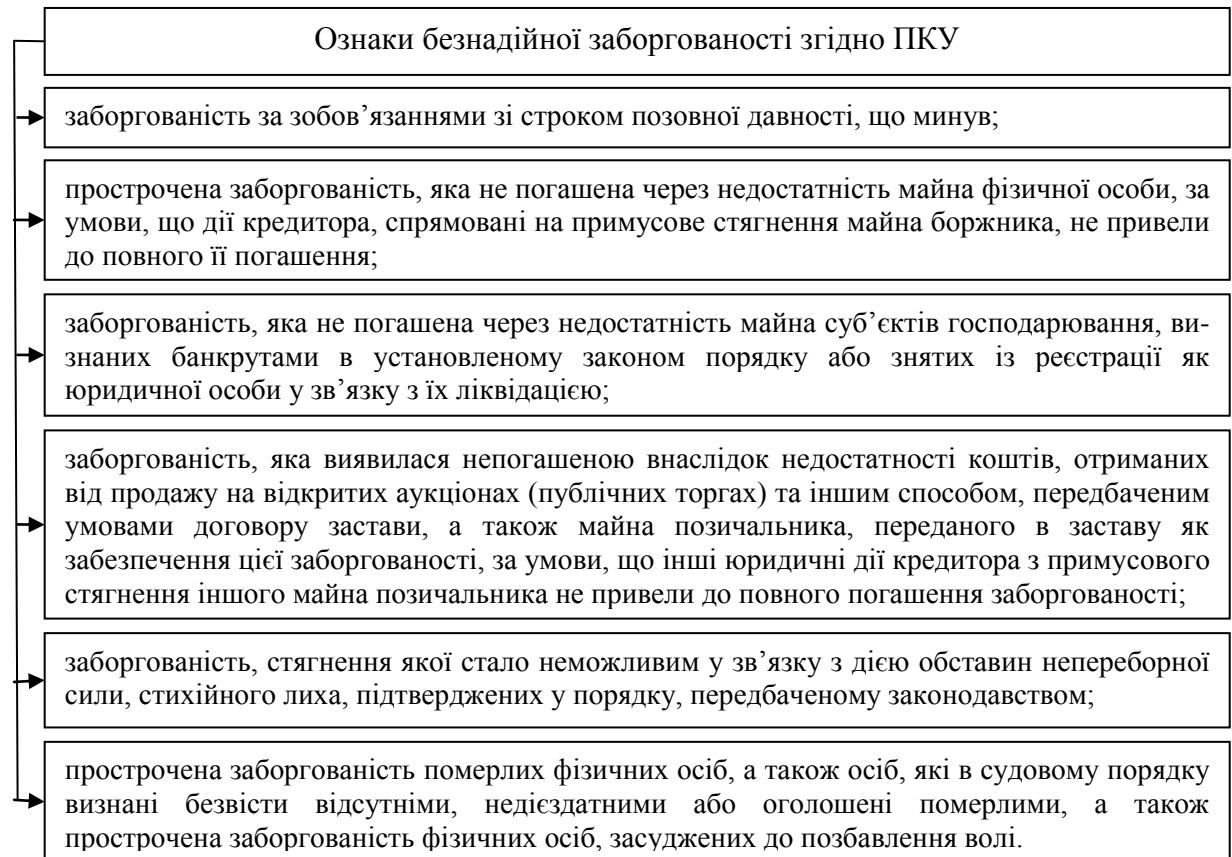

Рисунок 2.5 – Ознаки безнадійної заборгованості згідно ПКУ

При цьому ЦКУ визначено, що, за загальним правилом, строк позовної давності становить 3 роки. В певних ситуаціях ЦКУ та інші законодавчо-нормативні акти передбачають спеціальний строк позовної давності – довший або коротший. На період дії карантину через COVID-19, який завершився 30.06.2023 р., було продовжено строки позовної давності.

Строк позовної давності починається з дати, коли особі стало відомо про порушення її права. Традиційно це наступний день після кінцевого терміну виконання зобов'язання. Період позовної давності переривається у разі визнання претензії, часткової оплати боргу, оплати відсотків за основним боргом тощо.

Первинні документи, які використовуються для оформлення порушень і розбіжностей, що виникають у розрахунках з дебіторами:

- 1) комерційні акти транспортних організацій;
- 2) претензії;
- 3) претензійні листи;
- 4) позовні заяви.

Підприємство може виставляти претензії до своїх контрагентів щодо невідповідності цін та товарів, передбачених договором, недостачі вантажу в дорозі, невідповідності якості товарів стандартам, техумовам, до банків – щодо помилково списаних сум з рахунків підприємства тощо.

На рис. 2.6 представлені суб'єкти пред'явлення претензій.

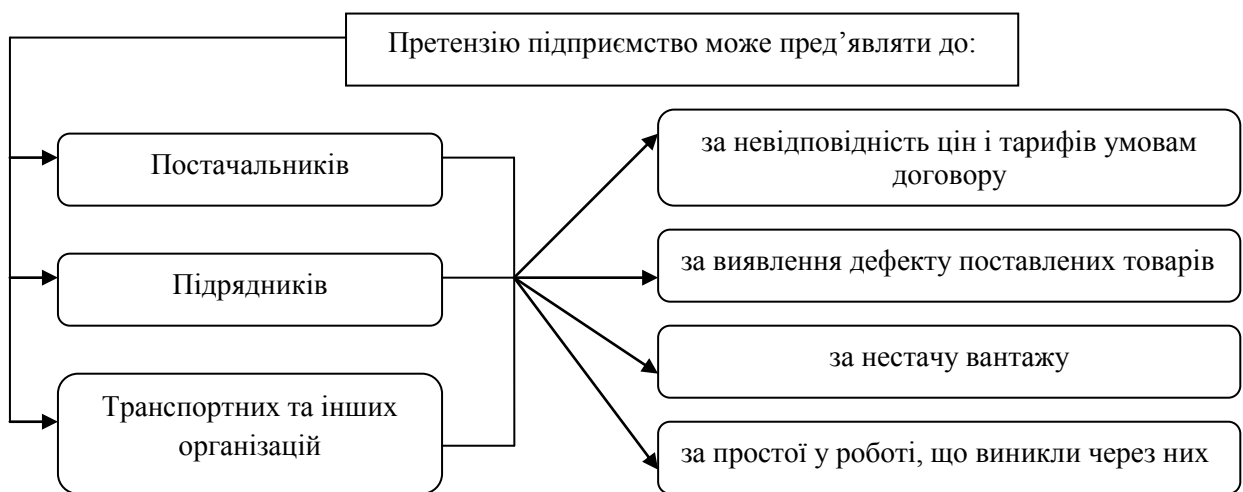

Рисунок 2.6 – Суб'єкти пред'явлення претензій

Досвідчені фахівці ТОВ “Ринок Сардонікс” використовують порядок пред'явлення претензій, що поданий на рис. 2.7.

Неправильне складання документів – це одна з ключових причин виникнення конфліктів з контрагентами, державними органами, працівниками.

Саме тому одним з головних принципів роботи ТОВ “Ринок Сардонікс” є наступний принцип: “немає документу – немає операції”.

Первинні документи для оформлення обліку розрахунків за відшкодуванням завданих підприємству збитків: акт інвентаризації, інвентаризаційний опис, договір про повну матеріальну відповідальність, платіжні документи (касові ордери, банківська виписка), розрахунково-платіжна відомість.

Рисунок 2.7 – Порядок пред'явлення претензій у ТОВ “Ринок Сардонікс”

Розрахунки з покупцями і замовниками за товари, роботи, послуги можуть здійснюватися на умовах передоплати, в момент отримання готівки та на умовах післяоплати.

У ТОВ “Ринок Сардонікс” відсутня оплата з відстроченням платежів, що зумовлює виникнення дебіторської заборгованості, оскільки така тенденція притаманна для оптово-торгівельних підприємств.

Побудова бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами має забезпечувати користувачів необхідною інформацією про стан та оцінку боргових вимог. При цьому мають дотримуватись принципи обліку, наведені в табл. 2.10.

Грошова заборгованість за розрахунками за отриманими авансами, не погашена після завершення терміну позовної давності, при списанні відображається в складі інших доходів підприємства-продавця як безнадійна кредиторська заборгованість чи безповоротна фінансова допомога.

Таблиця 2.10 – Принципи побудови бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами

Принцип	Сутність принципу
Принцип незалежності	Підприємство є юридично самостійною субстанцією суспільних відносин
Принцип суспільно - правового стану	У будь-який момент діяльності за даними бухгалтерського обліку можна визначити сукупність майна та сукупність права власників. Відображення економічно – правового стану на основі теорії двоїстості
Принцип вимірювання або визнання	Активи та пасиви оцінюються за реальною собівартістю на момент оцінки
Принцип доказовості	Форми доказовості: – доказ господарського факту у формі первинного документу; – доказ стану та зміни стану кожного господарського факту у формі облікового реєстру; – доказ нового стану господарства та фінансових результатів у формі фінансової звітності
Принцип індивідуалізації та персоніфікації рахунку	Рахунок відображається за всіма характеристиками стосовно кожного об'єкта індивідуального та кожного суб'єкта персонально
Принцип періодизації даних	Гарантія обов'язкового визначення періоду, за який повинні бути визначенні кінцеві результати. Пропонується чотири таких періоди: – від початку діяльності до банкрутства; – від початку діяльності до кінця календарного року; – від початку до кінця року; – від початку календарного року до банкрутства
Принцип контролю за станом рахунків	Чітке визначення ролі працівників бухгалтерії у процесі керування дебіторською заборгованістю

Для обліку розрахунків з різними дебіторами ТОВ “Ринок Сардонікс” використовує рахунок 37 “Розрахунки з різними дебіторами” (табл. 2.11).

ТОВ “Ринок Сардонікс” самостійно визначає форми розрахунків з постачальниками і підрядниками та фіксує їх в укладених договорах.

ТМЦ надходять на підприємство відповідно до договорів з постачальниками. В цих договорах визначаються номенклатура ТМЦ, кількість, ціна, умови та терміни поставки, порядок розрахунків.

Таблиця 2.11 – Облік розрахунків з різними дебіторами у ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький

Зміст господарської операції	Первинний документ	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1 Придбано підзвітною особою: – малоцінні необоротні матеріальні активи – виробничі запаси	Звіт про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт	153	372	3000,00
		20	372	650,00
2 Віднесено до собівартості витрати на відрядження	Довідка бухгалтерії	23	372	1200,00
3 Відображено суму по втрачених матеріалах, запасах, іншим активам, які підлягають погашенню винною особою	Акт інвентаризації, акти інших органів	375	20	500,00
4 Відображено суму, що підлягає відшкодуванню винними особами понад балансову вартість втрачених активів	Довідка бухгалтерії	375	71	420,00
5 Утримано із заробітної плати робітника вартість нестачі, зіпсованих матеріалів	Розрахунок бухгалтерії, наказ керівника	66	375	500,00
6 Видано позики працівникам підприємства	ВКО, виписка банку	377	301,311	8000,00
7 Відображено дохід від реалізації товарно-матеріальних цінностей	Договір, накладна	377	71	2400,00

На кожен партію ТМЦ постачальник надає такі документи: рахунки-фактури, накладні, товарно-транспортні накладні, податкові накладні. При отриманні ТМЦ суб'єктом господарювання моніториться їх кількість, якість та ціна згідно умов поставки.

Облік розрахунків суб'єкта господарювання з постачальниками і підрядниками за придбані ТМЦ, роботи, послуги здійснюється на рахунку 63 “Розрахунки з постачальниками і підрядниками”.

Даний рахунок призначений для обліку розрахунків з контрагентами за:

- а) отримані й сплачені ТМЦ, роботи, послуги;
- б) отримані, але не сплачені ТМЦ, роботи, послуги;

- в) ТМЦ в дорозі, які оплачені;
- г) операціями, розрахунки по яких реалізуються в порядку планових платежів;
- д) іншими операціями, розрахунки по яких виконуються платіжними дорученнями, рахунковими чеками тощо;
- е) надлишки ТМЦ, виявлені при їх отриманні.

Безготівкові розрахунки з постачальниками підприємства оформляються: платіжними дорученнями, чеками, векселями тощо.

Основні бухгалтерські проведення за рахунком 63 “Розрахунки з постачальниками і підрядниками” представлено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками у ТОВ “Ринок Сардонікс”, м. Хмельницький

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
1 Надходження виробничих запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів від постачальників	20, 22	631	18000,00
2 Отримано послуги перевізника для перевезення придбаних виробничих запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів тощо	20, 22	631	2000,00
3 Податковий кредит з податку на додану вартість	6442	631	4000,00
4 Погашено заборгованість перед постачальником	631	311	24000,00
5 Отримано послуги з ремонту, опалення, освітлення адміністративної будівлі	92	631	5000,00
6 Податковий кредит з податку на додану вартість	6442	631	1000,00
7 Перерахування авансу постачальникам	371	311	8000,00
8 Взаємне зарахування заборгованості після отримання активів від постачальника	631	371	8000,00

Аналітичний облік розрахунків з постачальниками та підрядниками здійснюється в розрізі контрагентів та в розмірі замовлень (договорів, рахунків).

Відображення розрахунків з постачальниками і підрядниками у фінансовій звітності:

а) кредитове сальдо по рахунку 63 відображається в балансі в рядку 1615 “Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги”;

б) дебетове сальдо по рахунку 63 відображається в балансі у рядку 1155 “Інша поточна дебіторська заборгованість”;

в) кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається у фінансовій звітності в сумі погашення.

Рекомендується не відображати за даним рахунком:

а) кредиторську заборгованість підприємства, що виникла в ході інвестиційної та фінансової діяльності, до прикладу, придбання необоротних активів. Це спростить процедуру складання фінансової звітності підприємства;

б) одержані аванси.

Отже, можна відмітити, що важливим компонентом фінансово-економічної діяльності будь-якого суб'єкта господарської діяльності є фінансово-розрахункові операції з контрагентами. Вони тісно пов'язані з вхідними та вихідними потоками грошових коштів, які забезпечують безперервність діяльності підприємств.

Затягування термінів здійснення розрахунків та погашення дебіторської та кредиторської заборгованості обумовлює сповільнення операційного циклу суб'єкта господарської діяльності та зниження його ділової активності.

Ефективність управління дебіторсько-кредиторською заборгованістю суб'єкта господарювання суттєво залежить від якості його інформаційного забезпечення, а саме даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

2.3 Внутрішній контроль фінансово-розрахункових операцій підприємства

В сучасних умовах господарська діяльність підприємства неможлива без взаємодії з іншими суб'єктами господарювання, які забезпечують його необхідними для діяльності ресурсами і яким підприємство пропонує товари (роботи, послуги).

У результаті таких взаємовідносин виникає поточна дебіторсько-кредиторська заборгованість, розмір якої впливає на фінансовий стан, результати діяльності, діловий імідж підприємства. Саме тому слід належним чином здійснювати внутрішній контроль фінансово-розрахункових операцій з контрагентами підприємства з метою підвищення ефективності його діяльності та конкурентоспроможності.

З теоретичної точки зору, широко дискутуються питання структури внутрішнього контролю підприємства, поєднання внутрішнього контролю та обліку і аналізу, невизнання внутрішнього контролю як самостійної функції управління, відсутність чітких акцентів щодо принципів, на основі яких внутрішній контроль має бути дієвим механізмом фінансової стабілізації підприємства.

Внутрішній контроль розрахунків суб'єкта господарювання з контрагентами нерідко характеризується недоліками впровадженого регламенту перевірки заборгованості дебіторів та кредиторів, виконується тією ж особою, що відповідає за облік дебіторсько-кредиторської заборгованості та виконується нерегулярно.

Метою внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій є визначення достовірності інформації про них, "...своєчасності й повноти відображення даних у документах та обліку, правильності ведення обліку розрахунків з контрагентами згідно з обліковою політикою, правильності відображення залишків у звітності" [19, с. 19], дотримання розрахункової дисципліни тощо.

Неефективна система внутрішнього контролю (СВК) підприємства може негативно впливати на його фінансовий стан.

Джерела інформації для внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій зображено на рис. 2.8.

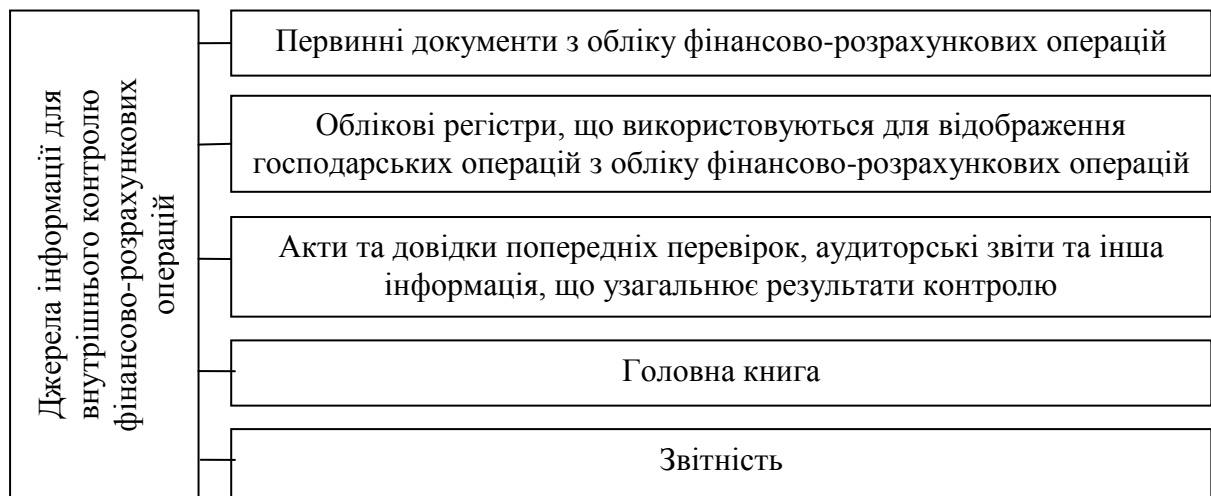

Рисунок 2.8 – Джерела інформації для внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства

Процес контролю та регулювання фінансово-розрахункових операцій необхідний для виконання як стратегічних, так і тактичних планів суб'єкта господарювання, збереження його фінансової стійкості та платоспроможності, більш раціонального використання майна та джерел його формування, а також мінімізації витрат господарської діяльності.

До основних напрямів контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємствах відносять: "...дотримання вимог законодавства України під час укладання та підписання договорів; стан розрахунків між контрагентами і правильність відображення фінансово-розрахункових операцій у бухгалтерському обліку та звітності; правильність визначення вартості робіт і послуг; організація роботи" [17, с. 42]; достовірність заборгованості контрагентів та правильність її списання, якщо строк позовної давності пройшов; правильність оформлення первинних документів та регістрів бухгалтерського обліку.

Враховуючи важливість внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій, розглянемо його основні завдання на рис. 2.9.

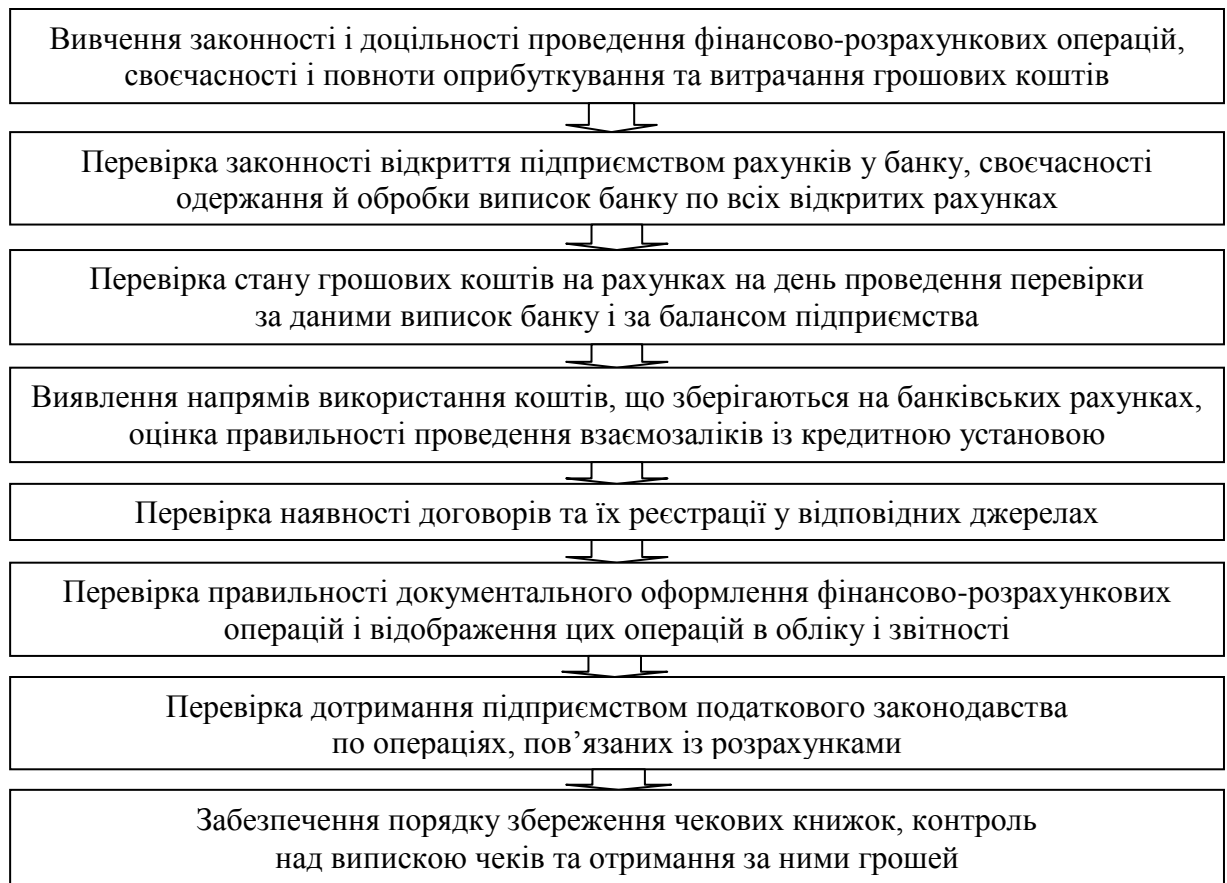

Рисунок 2.9 – Основні завдання внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій

Ефективна система внутрішнього контролю дає змогу не лише якісно вести облік, а й ефективно управляти рухом вкладених грошових коштів, що не завжди витрачаються за цільовими призначенням, а це може призвести до недостачі грошових вкладень та ризику.

Результативною вважається робота системи внутрішнього контролю, коли прийняті певні управлінські рішення і рекомендації щодо вирішення існуючих проблем.

Для забезпечення ефективного внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства доцільно здійснювати його за сформованим алгоритмом (рис. 2.10).

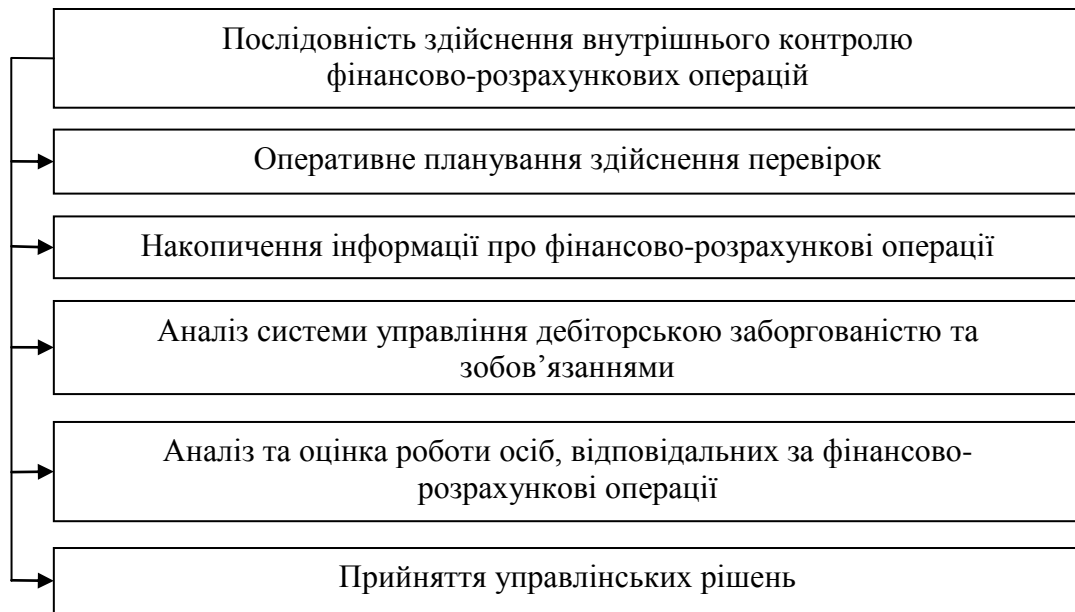

Рисунок 2.10 – Алгоритм забезпечення внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства

Одним з найважливіших завдань організації ефективної системи внутрішнього контролю виконання договірних зобов'язань на підприємствах є його регламентування, тобто фіксація відповідного порядку здійснення контролю у відповідних наказах, положеннях та внутрішніх розпорядчих документах:

- положенні про облікову політику підприємства (в частині врегулювання особливостей обліку розрахунків з контрагентами підприємства);
- положенні про філії, представництва, відокремлені підрозділи (визначення особливостей розрахунків в розрізі філій, представництв, відокремлених підрозділів з метою здійснення оцінки їх впливу на фінансовий стан підприємства загалом);
- положенні про договірну роботу підприємства;
- графіку документообігу (визначення строків отримання і відправки всіх розрахункових документів, їх просування між підрозділами підприємства, термінів оплати поставок та осіб, відповідальних за складання та отримання документів);

– положенні про відділ внутрішнього контролю підприємства (розкриття і закріплення функціональних обов'язків визначених суб'єктів внутрішнього контролю за підконтрольним об'єктом);

– посадових інструкціях працівників (визначення контрольних функцій та виконання процедур контролю за обраним об'єктом перевірки).

Внутрішній контроль фінансово-розрахункових операцій у ТОВ “Ринок Сардонікс” функціонує системно, оскільки на підприємстві організоване належне інформаційне забезпечення, налагоджена СВК за центрами відповідальності згідно існуючої облікової системи.

Водночас, на багатьох підприємствах існує проблема функціонування системи внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій у зв'язку з відсутністю єдиного підходу до організації внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій.

На рис. 2.11 наведено схему організації внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємстві.

Центрами відповідальності за фінансово-розрахунковими операціями підприємства можна означити бухгалтерію, планово-економічний відділ, відділи постачання та продаж. Безпосередньо функцію внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій покладено на працівників кожного структурного підрозділу підприємства згідно їх посадових обов'язків.

“...Ефективне проведення внутрішнього контролю супроводжується формуванням інформаційного забезпечення, яке використовується для виконання контрольних процедур” [38].

На початковому етапі запровадження системи внутрішнього контролю на підприємстві доцільно перевірити, чи існуюча стратегія відносин з контрагентами є обґрунтованою. При цьому правильна класифікація контрагентів сприяє розумінню змісту фінансово-розрахункових операцій та, відповідно прийняттю ефективних управлінських рішень.

Попередній контроль фінансово-розрахункових операцій підприємства охоплює процедури відбору надійних клієнтів, моніторингу системи обліку фінансово-розрахункових операцій на предмет їх відповідності чинному законодавству та обліковій політиці.

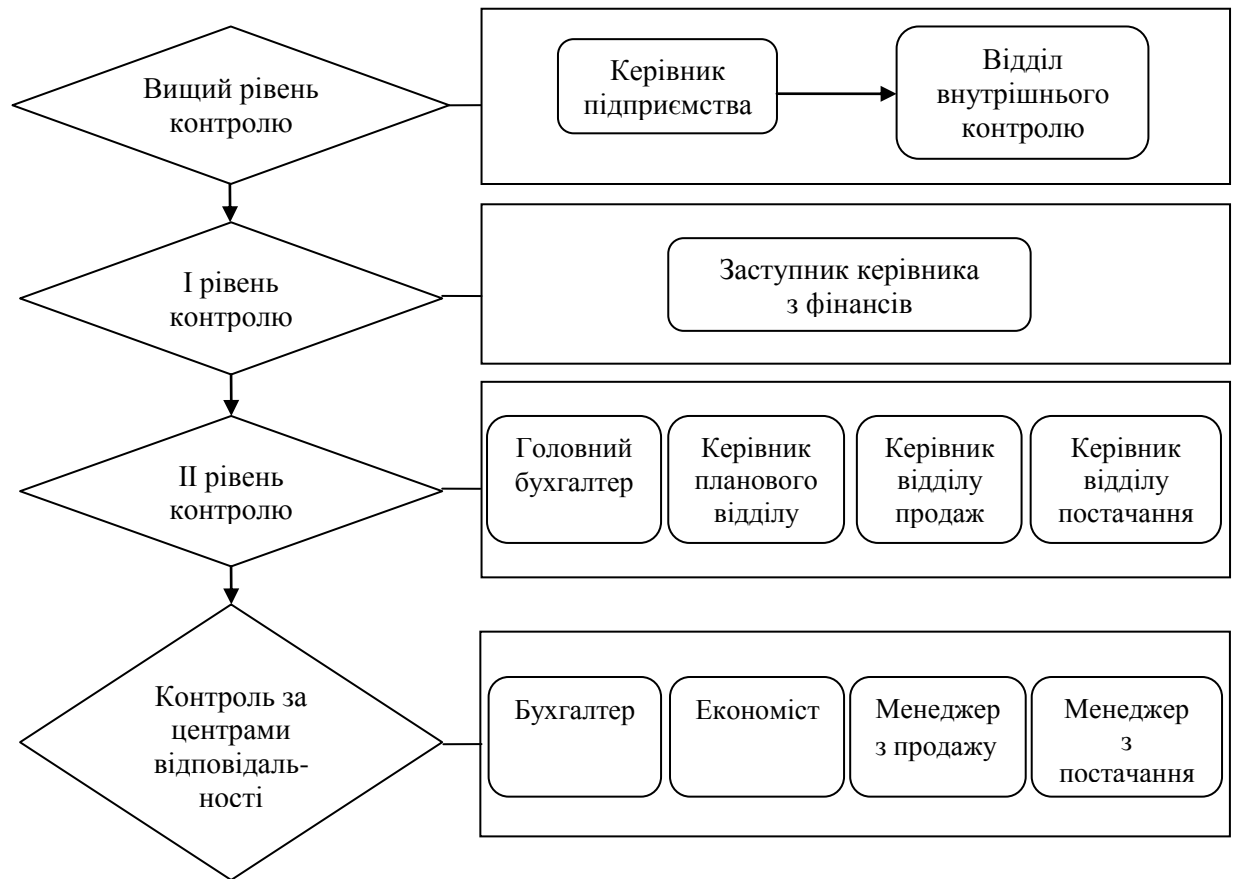

Рисунок 2.11 – Організація внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій у ТОВ “Ринок Сардонік”

Поточний контроль фінансово-розрахункових операцій підприємства зорієнтований на діагностику їх юридичного оформлення та економічного обґрунтування. Зокрема, об’єктами контролю є відповідність змісту господарських договорів вимогам чинного законодавства, права, обов’язки та відповідальність сторін, терміни та умови розрахунків.

З метою документального підтвердження обсягу та вартості наданих послуг та стану розрахунків за ними, на досліджуваному підприємстві проводяться зустрічні звірки.

“...Результативність контролю розрахункових операцій залежить від моніторингу та аналізу величини дебіторської й кредиторської заборгованості та їх впливу на фінансовий стан підприємства” [30]. На даному етапі внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій фахівці визначають допустимий рівень дебіторської заборгованості з метою

“...недопущення у зниженні грошових потоків та виникненні безнадійних боргів, що безпосередньо впливає на економічну безпеку підприємства” [24, с. 235].

Етапи внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємстві подано на рис. 2.12.

Рисунок 2.12 – Основні етапи внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємстві

Особливо важливим є внутрішній контроль на об’єктах із великою кількістю матеріальних та грошових ресурсів, а також у бухгалтерських підрозділах, де здійснюється перевірка та обробка облікової документації. Цей контроль “...виконується в процесі реалізації операцій надходження, зберігання і використання ресурсів, що забезпечує ефективність контролю, а

це, своєю чергою, створює можливість своєчасно вникати в сутність операцій, своєчасно виявляти недоліки в процесі надходження, використання і зберігання матеріальних та грошових ресурсів” [25, с. 117].

Слід відмітити, що своєчасний і повний внутрішній контроль забезпечує збереження та оперативне використання майна підприємства. Це дозволяє вчасно виявити не тільки недоліки в обліковій системі та використанні ресурсів, а й невикористані резерви при їх нормуванні та використанні. Внутрішній контроль є найбільш ефективним інструментом, забезпечує перевірку збереження та оперативного використання грошових ресурсів.

Поряд із цим, орієнтуючись на дані первинного та аналітичного обліку, оперативний внутрішній контроль забезпечує систематичну перевірку всіх господарських операцій і процесів, що пов’язані із надходженням та витрачанням грошей.

Важливою складовою ефективної СВК фінансово-розрахункових операцій підприємства є наявність внутрішньої (управлінської) звітності, яка надає менеджменту оперативну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

До видів і форм внутрішньої звітності за розрахунками з контрагентами відносять “...бюджети руху грошових потоків, дебіторської і кредиторської заборгованостей; відомості контролю про стан розрахунків з дебіторами та постачальниками й підрядниками та іншими розрахунковими операціями підприємства” [25, с. 120].

Отже, внутрішній контроль фінансово-розрахункових операцій є запорукою платоспроможності та майбутнього розвитку підприємства. Ефективна система внутрішнього контролю – запорука формування позитивного результату фінансово-господарської діяльності підприємства, раціонального використання всіх компонентів його ресурсного потенціалу і дотримання вимог чинного законодавства.

3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Проблеми і перспективи розвитку обліку фінансово-розрахункових операцій

Динамічність розрахунків з контрагентами обумовлює потребу постійної уваги зі сторони управлінського персоналу суб'єкта господарювання. Відповідно, виникає необхідність в ефективній обліковій системі, яка формує великі масиви економічної інформації, пов'язаної з фінансово-розрахунковими операціями підприємства. Підприємство потребує достовірної та своєчасної інформації про фінансово-розрахункові операції, їх законність, санкціонованість та документальне підтвердження.

Особливої уваги заслуговує облік розрахунків з контрагентами. Розглянемо проблемні питання в практиці обліку розрахунків з кредиторами:

1) Потребує істотного переосмислення та доопрацювання чинна нормативна база та організація обліку розрахунків з контрагентами та дебіторсько-кредиторської заборгованості на підприємстві. Зокрема, на практиці не враховується специфіка фінансово-розрахункових операцій, пов'язана з різними підходами до класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості та різноманітністю методів їх оцінки, а існуючі облікові регістри не дають можливості накопичувати облікову інформацію про стан розрахунків з дебіторами та кредиторами на різних рівнях аналітики. Це обмежує доступ до інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість в необхідному обсязі з метою прогнозування ймовірності настання платіжної кризи, розробки практичних рекомендацій щодо її недопущення або усунення її наслідків тощо.

2) Існують проблеми визнання в обліку та звітності довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки торгівельної дебіторської та кредиторської заборгованості, пов'язані з відсутністю в обліковій практиці деталізації та співвідношення певних видів дебіторської та кредиторської заборгованості.

3) Існують розбіжності в порядку формування резерву сумнівних боргів для потреб бухгалтерського обліку та оподаткування. Дослідження практики ведення обліку та складання фінансової звітності суб'єктів господарювання показує, що незважаючи на наявність сумнівної дебіторської заборгованості, багато з них не створюють резерв сумнівних боргів;

4) В організації бухгалтерського обліку розрахунків з контрагентами у суб'єктів господарювання мають місце істотні недоліки щодо контролю стану кредиторської заборгованості. За даними інвентаризації "...майже 15 % простроченої кредиторської заборгованості не підтверджено актами звіряння, прострочена заборгованість між підприємствами, які належать до сфери управління одних і тих же центральних органів виконавчої влади, становить 12 % кредиторської заборгованості" [41].

5) Досить тривалий строк позовної давності та обмеженість доступу до інформації про реальний стан суб'єкта господарювання та результати його діяльності, зокрема низька інформативність обліку, що поглиблює неврегульованість платіжних відносин з урахуванням їх реального стану, не сприяють своєчасному здійсненню розрахунків в сучасних умовах функціонування суб'єктів господарювання.

Класифікація дебіторсько-кредиторської заборгованості дає можливість менеджерам отримати більш чітку та деталізовану інформацію, завдяки якій знижується ймовірність виникнення порушень та помилок. З метою раціонального, вчасного контролю і управління дебіторсько-кредиторською заборгованістю доцільно згрупувати таку заборгованість за її видами, строками погашення та умовами погашення. При цьому за строком погашення заборгованість варто згрупувати таким чином:

- до 3 місяців;
- від 3 до 6 місяців;
- від 6 до 12 місяців;
- більше 12 місяців у рамках операційного циклу.

За умовами погашення заборгованість групується в такий спосіб:

- "...заборгованість, термін погашення якої не настав;
- відстрочена заборгованість;
- прострочена заборгованість" [2].

Виконання своєчасної перевірки фінансово-розрахункових операцій з контрагентами, недопущення прострочення дебіторсько-кредиторської заборгованості мають бути основою в організації їх обліку. Рекомендуємо деталізувати рахунки обліку розрахунків з контрагентами на рівні субрахунків та аналітичних рахунків, які можуть бути актуальними при організації обліку фінансово-розрахункових операцій з контрагентами (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Запропоновані рахунки аналітичного рівня з обліку фінансово-розрахункових операцій з контрагентами

Синтетичні рахунки	Субрахунки	Аналітичні рахунки
1	2	3
36 “Розрахунки з покупцями та замовниками”	361 “Розрахунки з вітчизняними покупцями”	361.1 “Поточна дебіторська заборгованість з вітчизняними покупцями”
		361.2 “Довгострокова дебіторська заборгованість з вітчизняними покупцями”
		361.3 “Безнадійна дебіторська заборгованість з вітчизняними покупцями”
	362 “Розрахунки з іноземними покупцями”	362.1 “Поточна дебіторська заборгованість з іноземними покупцями”
		362.2 “Довгострокова дебіторська заборгованість з іноземними покупцями”
		362.3 “Безнадійна дебіторська заборгованість з іноземними покупцями”
	365 “Розрахунки з вітчизняними замовниками”	365.1 “Поточна дебіторська заборгованість з вітчизняними замовниками”
		365.2 “Довгострокова дебіторська заборгованість з вітчизняними замовниками”
		365.3 “Безнадійна дебіторська заборгованість з вітчизняними замовниками”
	366 “Розрахунки з іноземними замовниками”	366.1 “Поточна дебіторська заборгованість з іноземними замовниками”
		366.2 “Довгострокова дебіторська заборгованість з іноземними замовниками”
		366.3 “Безнадійна дебіторська заборгованість з іноземними замовниками”
63 “Розрахунки з постачальниками та підрядниками”	631 “Розрахунки з вітчизняними постачальниками”	631.1 “Заборгованість перед вітчизняними постачальниками, термін сплати якої не настав”
		631.2 “Відстрочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками”

Кінець таблиці 3.1

1	2	3
		631.3 “Прострочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками”
	632 “Розрахунки з іноземними постачальниками”	632.1 “Заборгованість перед іноземними постачальниками, термін сплати якої не настав”
		632.2 “Відстрочена заборгованість перед іноземними постачальниками”
		632.3 “Прострочена заборгованість перед іноземними постачальниками”
	634 “Розрахунки з вітчизняними Підрядниками”	634.1 “Заборгованість перед вітчизняними підрядниками, термін сплати якої не настав”
		634.2 “Відстрочена заборгованість перед вітчизняними підрядниками”
		634.3 “Прострочена заборгованість перед вітчизняними підрядниками”
	635 “Розрахунки з іноземними Підрядниками”	635.1 “Заборгованість перед іноземними підрядниками, термін сплати якої не настав”
		635.2 “Відстрочена заборгованість перед іноземними підрядниками”
		635.3 “Прострочена заборгованість перед іноземними підрядниками”

Вважаємо, що з метою вдосконалення обліку фінансово-розрахункових операцій суб’єктам господарювання варто:

1) оптимізувати кількість контрагентів з метою зменшення масштабу ризику несплати заборгованості, здійснювати систематичний моніторинг потенційних дебіторів та кредиторів;

2) формувати резерв сумнівних боргів та передбачити порядок його формування в наказі про облікову політику суб’єкта господарювання;

3) налагодити ефективний внутрішній контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості з метою попередження виникнення загрози фінансовій стійкості суб’єкта господарювання, впровадити в облікову практику політику лімітування дебіторсько-кредиторської заборгованості. При цьому необхідно передбачити оптимальний розмір дебіторської та кредиторської заборгованості, щоб, з однієї сторони, не вилучати з обороту вільні обігові кошти, а з іншої, – не створювати для суб’єкта господарювання загрозу неплатоспроможності;

4) контролювати стан розрахунків з дебіторами та кредиторами з метою недопущення прострочення заборгованості. Для цього варто передбачити чіткі строки виконання зобов'язань в умовах угоди, здійснювати належний контроль дотримання цих строків та вживати відповідних заходів щодо своєчасного погашення (стягнення) заборгованості. Особливу увагу при цьому слід звертати на відстеження строків виникнення дебіторсько-кредиторської заборгованості та визначення строків позовної давності. З цією метою слід вести аналітичну відомість з обліку розрахунків з контрагентами, в якій згрупована інформація про заборгованість в розрізі контрагентів, замовлень (угод) та строків погашення;

5) для отримання необхідної оперативної інформації для потреб управління фінансово-розрахунковими операціями суб'єкта господарювання, строками та умовами погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, контролю за ними, а також спрощення процедури звіряння відомостей за об'єктами постачання або реалізації необхідно деталізувати інформацію на аналітичних субрахунках до відповідних рахунків обліку розрахунків з контрагентами;

6) систематично здійснювати інвентаризацію фінансово-розрахункових операцій, дебіторської та кредиторської заборгованості та розробити систему заходів щодо їх оптимізації;

7) у Балансі (Звіті про фінансовий стан) доцільно деталізувати статті торгівельної дебіторської та кредиторської заборгованості шляхом додавання "...вписуваного рядка за додатковою статтею "у тому числі строк позовної давності якої минув" [21], що істотно підвищить інформативність фінансової звітності суб'єктів господарювання і допоможе контрагентам краще осмислювати якість економічних відносин в перспективі.

Як засвідчує практика, суттєві розміри дебіторської та кредиторської заборгованості виникають у тих суб'єктів господарювання, де неефективна "...система внутрішнього контролю за сплатою боргів, відсутні сучасні підходи до документування обліку розрахунків з контрагентами" [20].

Раціональне документальне оформлення обліку розрахунків з контрагентами є невід'ємним компонентом інформаційної безпеки суб'єкта господарювання в його роботі з контрагентами.

Відсутність налагодженого документообігу розрахунків з контрагентами є проявом неефективного управління взагалі, оскільки погіршується платіжна дисципліна, зростає ймовірність штрафних санкцій зі сторони контрагентів, підвищується неконтрольованість дій матеріально відповідальних осіб.

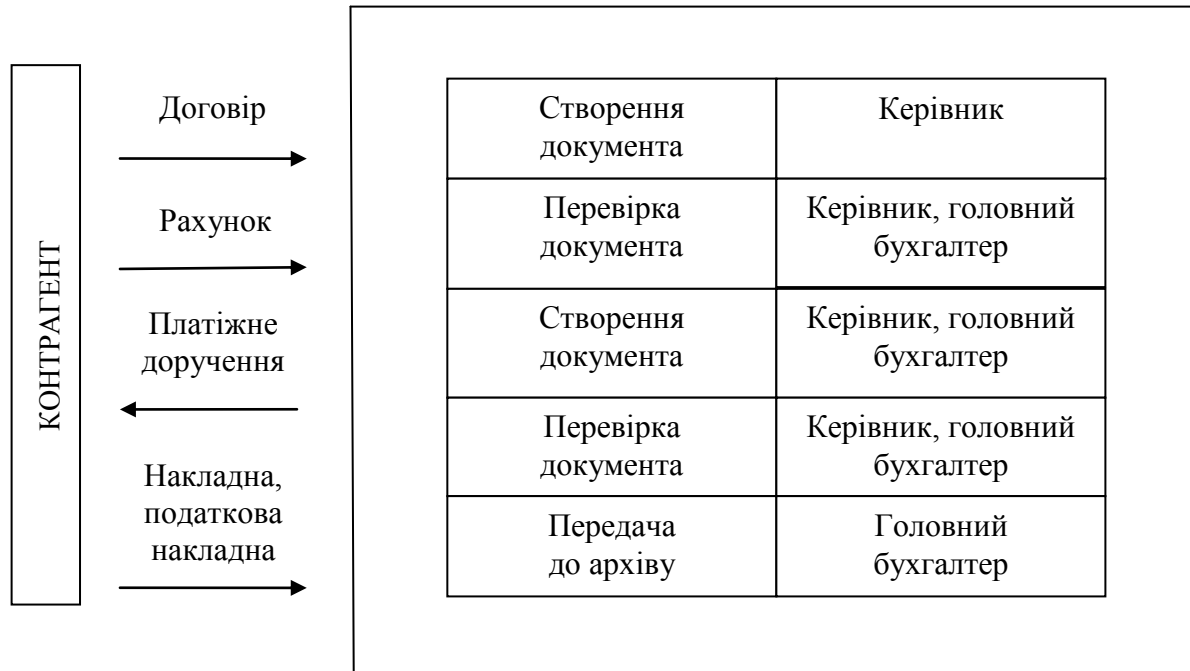

Рисунок 3.1 – Запропонована схема документообігу розрахунків з контрагентами з придбання товарів (робіт, послуг)

На практиці нерівномірність документальних потоків від контрагентів ускладнює роботу облікового відділу.

Саме тому особливої уваги заслуговує розробка дієвої облікової політики суб'єкта господарювання з раціонально розробленим графіком документообігу щодо розрахунків з контрагентами (рис. 3.1) та неухильним дотриманням використання оперограм (рис. 3.2).

Використання розглянутих документів і дотримання передбаченого в обліковій політиці суб'єкта господарювання графіку документообігу сприятимуть зміцненню їх інформаційної безпеки; зможуть стати передумовою стабільності роботи відділу бухгалтерії, зокрема в частині чіткої та оперативної обробки та руху первинних документів по розрахунках з контрагентами; нададуть можливість налагодити робочий процес та покращити облікову роботу суб'єкта господарювання в цілому.

Оперограма накладної

Подія	Бухгалтер	Керівник	Завідувач складом	Експедитор
Складання накладної та затвердження її правильності	○	○	○	
Затвердження правильності накладної				○
Відвантаження матеріальних цінностей				
Отримання матеріальних цінностей				

Оперограма товарно-транспортної накладної

Подія	Бухгалтер	Керівник	Завідувач складом постачальника	Водій-вантажник	Експедитор	Завідувач складом покупця
Складання товарно-транспортної накладної	○					
Затвердження правильності даних товарно-транспортної накладної	○	○	○			
Завантаження матеріалів				○	○	
Отримання матеріалів				○		○
Доставка матеріалів						
Відвантаження матеріалів						

Рисунок 3.2 – Оперограми первинних документів з обліку розрахунків з контрагентами

Щоб перевірити достовірність документального оформлення обліку фінансово-розрахункових операцій, що підтверджують факт їх здійснення, доцільно здійснювати зустрічні звірки різних первинних документів та письмові запити до контрагентів про стан взаєморозрахунків з ними. Ретельно слід звіряти операції по рахунках, за якими "...проводилися сторнувальні записи, записи щодо перерахування сум з одного рахунка на інший, а також ті, де складались бухгалтерські проведення на підставі довідок" [21].

З метою удосконалення процедури здійснення запитів до контрагентів щодо здійснюваних фінансово-розрахункових операцій підприємства, доцільно додати до акта звірки супроводжувальний лист, у якому наголосити на тому, що невідправлення контрагентом підписаного ним акта звірки протягом визначеного терміну буде свідчити про погодження ним суми заборгованості, вказаної в такому акті. Сам акт звірки варто надіслати рекомендованим листом.

Це дозволить підприємствам здійснювати розрахунки з контрагентами вірно та ефективно на підставі достовірної інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності; контролювати дотримання умов угоди щодо погашення заборгованості та перевіряти дебіторсько-кредиторську заборгованість на предмет можливості їх визнання в рамках строку позовної давності.

3.2 Удосконалення внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства

В сучасних економічних умовах, в контексті реалізації на практиці концепції розвитку управлінської системи суб'єктів господарювання, особливої актуальності набуває проблема належного вибору об'єктів існуючої системи внутрішнього контролю (СВК), обґрунтування сфери його застосування, визначення цілей та завдань на всіх рівнях організації системи менеджменту в суб'єкта господарювання.

В ході проведеного дослідження з'ясовано, що прийнятий на вітчизняних підприємствах, в тому числі на досліджуваному ТОВ "Ринок Сардонікс", процес організації СВК фінансово-розрахункових операцій, на нашу думку, є недосконалим, оскільки:

- внутрішній контроль фінансово-розрахункових операцій здійснюється нерегулярно та несистемно, що обумовлено неналежним інформаційним забезпеченням, неналагодженою СВК за центрами відповідальності згідно організованої облікової системи. Крім того, відсутній єдиний підхід до організації внутрішнього контролю за фінансово-розрахунковими операціями, а також перерозподіл функцій контролю інших структурних підрозділів суб'єкта господарювання на відділ бухгалтерії;

- традиційно в суб'єктів господарювання відсутня відпрацьована концепція щодо організації СВК фінансово-розрахункових операцій на основі використання сучасних інформаційних технологій, що ускладнює застосування дистанційних технологій управління з наявним обліковим програмним забезпеченням і свідчить про незадовільний рівень використання АІС з метою внутрішнього контролю;

- неналежний процес інформаційно-аналітичного забезпечення СВК фінансово-розрахункових операцій суб'єктів господарювання, зокрема, повна відсутність планування аналітичних процедур, відсутність визначеного порядку документального оформлення результатів проведеного аналізу, неефективне застосування інформаційних технологій в ході здійснення аналізу, неусвідомлення системою менеджменту суб'єктів господарювання ефективності аналітичних процедур, а тому незацікавленість у здійсненні таких процедур персоналом бухгалтерської служби;

- традиційно відмічається низька якість регламентування СВК (зокрема, не розроблені внутрішні положення суб'єкта господарювання, які регламентують порядок здійснення внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку виявлених порушень та помилок), що свідчить про низький рівень організації повноважень відділів внутрішнього контролю та конкретних виконавців і, відповідно, неналежну організацію внутрішнього контролю на конкретних робочих місцях.

- відмічається проблема оплати дебіторської та кредиторської заборгованості та визначення допустимого рівня вільних обігових коштів, які

або вивільняються з обороту (в разі накопичення дебіторської заборгованості), або вилучаються на погашення кредиторської заборгованості. Нині суб'єкти господарювання нечасто застосовують такі форми рефінансування як факторинг, облік векселів, форфейтинг тощо, покликані прискорити перетворення боргів у грошові кошти;

– не завжди доцільним може бути застосування на вітчизняних підприємствах поширеної за кордоном методики аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості через обмеженість релевантної інформації про фінансово-розрахункові операції з різними контрагентами. До того ж, існуюча в країні криза неплатежів зменшує довіру користувачів до результатів проведеного аналізу. Згідно вітчизняних методик, неможливо надійно оцінити стан дебіторсько-кредиторської заборгованості, а також її вплив на фінансовий стан суб'єктів господарювання;

– доцільно розробити пакет робочих документів фахівця відділу внутрішнього контролю для організації ефективного процесу внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій. Така документація має відповідати об'єктивним умовам діяльності суб'єкта господарювання та дозволяє отримувати всю необхідну інформацію про стан об'єкта та порівняння її з плановими (нормативними) показниками.

Істотно спростить процес внутрішнього контролю створення відділу внутрішнього контролю в суб'єкта господарювання.

На сьогодні застосовують два типи організації СВК:

– дивізійна організаційна структура, яка передбачає створення в кожному дивізіоні служби внутрішнього контролю конкретного дивізіону. Така структура властива великим суб'єктам господарювання, в яких в структурі дивізіонів перебуває декілька суб'єктів господарювання;

– командна організаційна структура, яка властива невеликим суб'єктам господарювання зі спрощеною організаційною структурою. При цьому у відділі внутрішнього контролю працюють фахівці різних напрямків.

Для удосконалення роботи відділу внутрішнього контролю рекомендуємо застосовувати типові процедури контролю фінансово-розрахункових операцій з контрагентами:

- 1) звіряння сальдо розрахунків з контрагентами, відображених в Головній книзі та в облікових регістрах;
 - 2) перевірка наявності у суб'єкта господарювання актів звірки з контрагентами та відповідності їх даним бухгалтерського обліку;
 - 3) встановлення великих контрагентів та формування їх переліку;
 - 4) спрямування запитів до контрагентів для підтвердження суми заборгованості, відображеної на рахунках обліку;
 - 5) перевірка наявності угод та їх реєстрації у спеціально розробленому журналі;
 - 6) перевірка повноти та вчасності погашення заборгованості на базі облікових регістрів;
 - 7) перевірка фінансово-розрахункових операцій з контрагентами із застосуванням вексельної форми розрахунків;
 - 8) спрямування запитів контрагентам з приводу підтвердження ними фактів видачі (отримання) векселів;
 - 9) перевірка розрахунків за операціями, пов'язаними з обміном товарів;
 - 10) збирання доказів того, що торговельна дебіторська заборгованість визнається одночасно з визнанням доходів від реалізації продукції (робіт, послуг), а торговельна кредиторська заборгованість – одночасно з визнанням активів або витрат суб'єкта господарювання;
 - 11) перевірка результатів інвентаризації розрахунків з контрагентами та дебіторсько-кредиторської заборгованості;
 - 12) перевірка обґрунтованості припинення визнання дебіторсько-кредиторської заборгованості;
 - 13) перевірка правильності відображення та повноти інформації щодо дебіторської заборгованості у балансі, звіті про фінансові результати, звіті про рух грошових коштів та у примітках до річної фінансової звітності;
- Для підвищення ефективності оцінки стану і внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій з контрагентами можна використати модель, представлену на рис. 3.3.

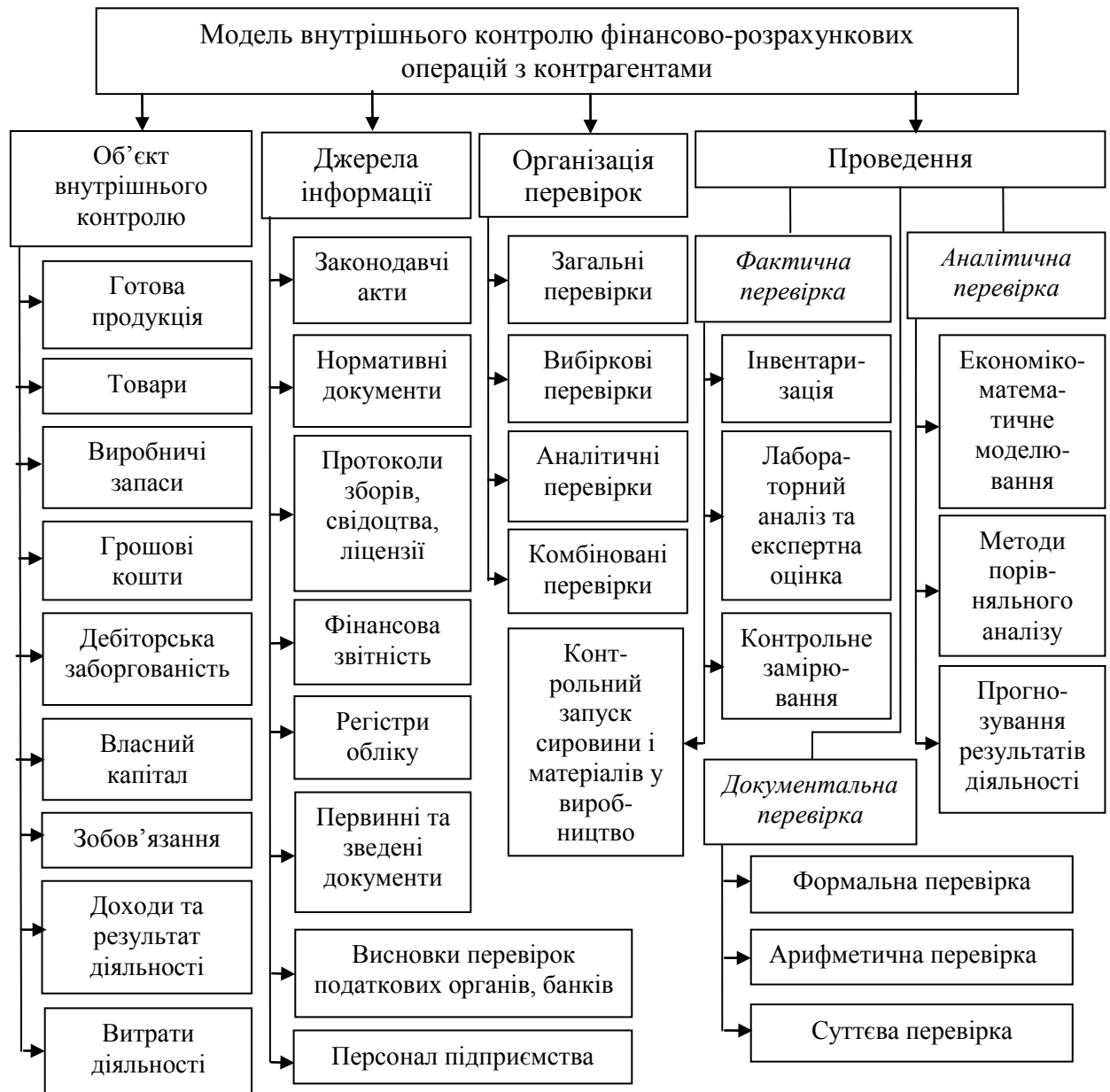

Рисунок 3.3 – Модель внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій з контрагентами

Організація ефективної СВК фінансово-розрахункових операцій – це складний процес, що повинен включати декілька етапів:

1. Критичний аналіз і зіставлення “...певних для колишніх умов господарювання цілей функціонування підприємства, прийнятого раніше курсу дій, стратегії і тактики з видами діяльності, розмірами, оргструктурою, а також з її можливостями до аналізу результатів обліку розрахунків” [11, с. 76].

2. Розробка і документальне забезпечення ділової концепції суб'єкта господарювання (цілі суб'єкта господарювання, його конкурентні переваги, ніша на ринку), а також комплексу заходів для розвитку і покращення бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання, успішної реалізації поставлених перед ним цілей, зайняття кращих позицій на ринку. Відповідно, на підставі ретельного аналізу кожного компонента СВК та вибору найприйнятніших підходів до реалізації контрольних функцій бухгалтерського обліку фінансово-розрахункових операцій з контрагентами, мають бути розроблені положення про інноваційну, інвестиційну, виробничу, облікову і кадрову політику. Документальне закріплення існуючої СВК суб'єкта господарювання в різних галузях його господарської діяльності сприятиме здійсненню внутрішнього контролю різних аспектів його функціонування.

3. Аналіз ефективності наявної облікової структури суб'єкта господарювання, її коригування. Доцільно розробити положення про організаційну структуру СВК, в якому мають бути розкриті всі організаційні ланки з відображенням адміністративної, функціональної, методичної підпорядкованості, їх напрями діяльності, функції, порядок взаємовідносин, права та відповідальність. Аналогічно розробляються положення про різні структурні підрозділи, плани роботи співробітників суб'єкта господарювання, графік документообігу, штатний розпис, посадові інструкції відповідальних співробітників. Це забезпечує чітку координацію роботи всіх рівнів СВК суб'єкта господарювання.

4. Розробка прийомів і способів внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій. Це дозволить ефективно управляти майном суб'єкта господарювання, визначати рівень правдивості облікової інформації для виконання контрольних функцій.

5. Організація структури СВК суб'єкта господарювання має враховувати ключові вимоги до ефективності його функціонування. Основні завдання СВК фінансово-розрахункових операцій:

- визначення реальної і протермінованої дебіторсько-кредиторської заборгованості, а також заборгованості, щодо якої закінчився термін позовної давності;

- перевірка факту припинення визнання дебіторсько-кредиторської заборгованості, термін позовної давності щодо якої закінчився;
- перевірка правильності обліку фінансово-розрахункових операцій з контрагентами;
- перевірка правильності і обґрунтованості списання дебіторсько-кредиторської заборгованості.

Досить важливим є визначення доцільності та реальності формування дебіторсько-кредиторської заборгованості; вчасності та правильності укладання угод та їх реалізації, дотримання дисципліни розрахунків та платежів, пошук передумов і винних осіб виникнення дебіторсько-кредиторської заборгованості; повноти визнання ТМЦ як об'єктів обліку, витрат, пов'язаних з придбанням робіт, послуг; обґрунтованості здійснених розрахунків з контрагентами; виявлення фактів порушення дисципліни розрахунків та платежів, зобов'язань, передбачених умовами договорів; законності припинення визнання дебіторсько-кредиторської заборгованості за якою минули терміни позовної давності; оцінки стану обліку та СВК розрахунків з контрагентами при здійсненні внутрішнього контролю.

З метою здійснення контролю фінансово-розрахункових операцій в суб'єктів господарювання доцільно застосовувати методику, представлену на рис. 3.4.

Важливим компонентом ефективної СВК фінансово-розрахункових операцій є формування внутрішньої (управлінської) звітності, що надає менеджменту суб'єкта господарювання оперативну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень. Серед видів та форм внутрішньої (управлінської) звітності за фінансово-розрахунковими операціями виділяються бюджети руху грошових коштів, дебіторсько-кредиторської заборгованості; відомості внутрішнього контролю про стан розрахунків з контрагентами та іншими фінансово-розрахунковими операціями суб'єкта господарювання.

Розглянуті носії сприяють отриманню своєчасної та достовірної інформації, яка потрібна для оперативного внутрішнього контролю щодо визначення тенденцій зміни у фінансово-розрахункових операціях суб'єкта господарювання, формування чистого грошового потоку у суб'єкта господарювання за конкретний період.

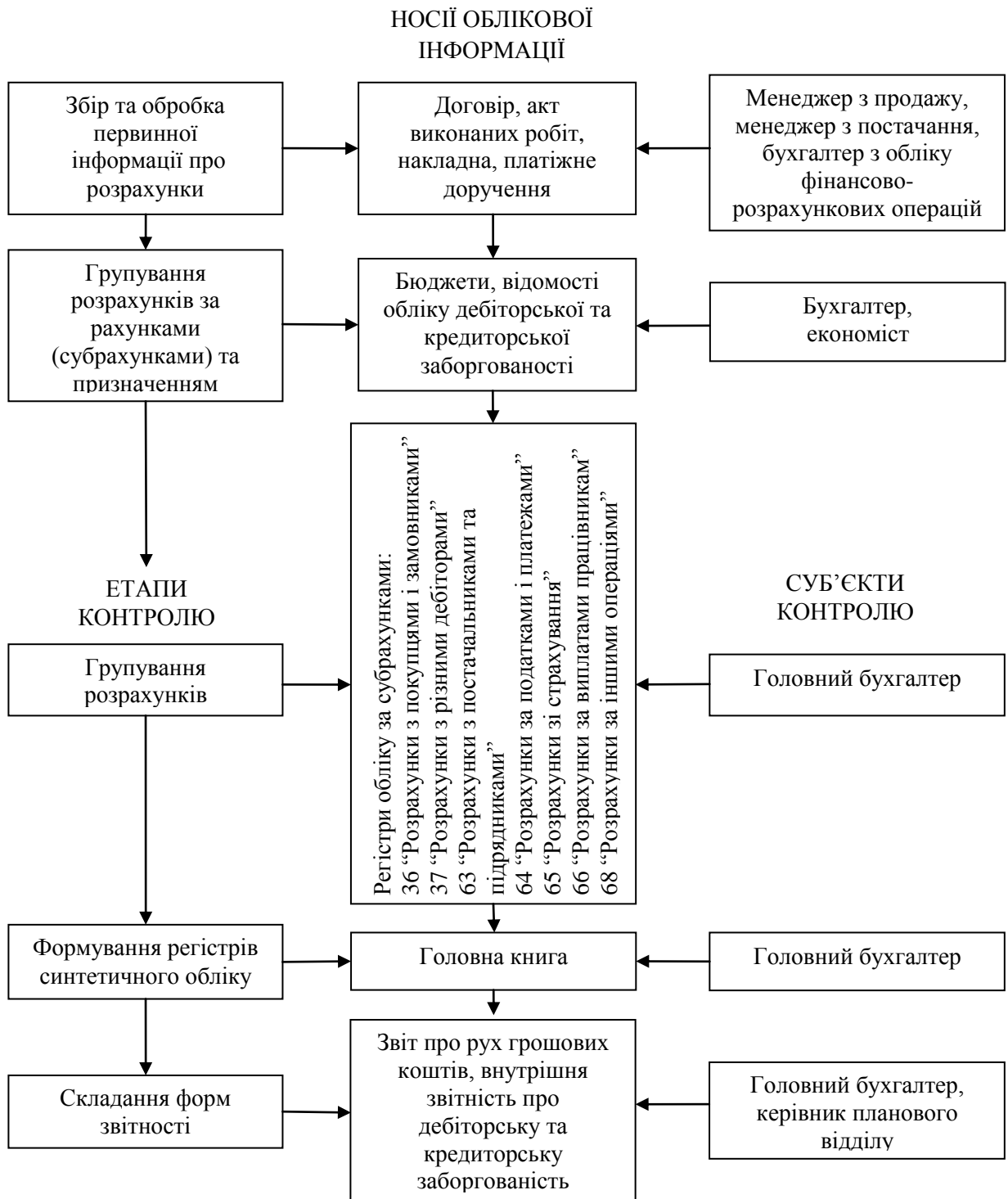

Рисунок 3.4 – Методика внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємстві

Використання в господарській діяльності суб'єкта господарювання вище вказаних документів зможе покращити ефективність управлінських

рішень та якісно вдосконалив СВК за фінансово-розрахунковими операціями суб'єктів господарювання.

Таким чином, використання у діючій СВК пропозицій з удосконалення організаційно-методичних аспектів внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій у суб'єкта господарювання дозволить створити ефективну систему управління. При цьому, ключовою передумовою дієвого контролю фінансово-розрахункових операцій є впровадження у суб'єкта господарювання системи обліку та внутрішнього контролю з виділенням центрів відповідальності, що дає змогу делегувати повноваження та відповідальність за результати господарської діяльності суб'єкта господарювання, а також оперативно управляти його розрахунками.

ВИСНОВКИ

Фінансово-розрахункові операції з контрагентами, залежно від виду господарської діяльності та їх розміру, займають важливе місце в балансі суб'єкта господарювання. Циклічність економічного розвитку України з періодичними спадами і кризами обумовлює погіршення стану розрахунків між суб'єктами господарювання. Неплатоспроможність суб'єктів господарювання сприяє збільшенню обсягів заборгованості контрагентів. Тому в сучасних умовах важливою є якісна організація бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, оскільки це сприяє прозорості та достовірності інформації про операції з контрагентами, а також забезпечує реальність, повноту та законність наведених даних про фінансово-розрахункові операції для користувачів фінансової звітності суб'єктів господарської діяльності.

Тому пріоритетними напрямками удосконалення управління суб'єктом господарської діяльності є організація деталізованого обліку необхідної інформації про стан розрахунків між контрагентами та здійснення ефективного внутрішнього контролю таких операцій.

Предметом дипломного дослідження визначено теоретичні, методологічні та прикладні аспекти бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій підприємства. Об'єктом дипломного дослідження є система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю у ТОВ "Ринок Сардонікс", м. Хмельницький.

Порядок і форми розрахунків між контрагентами визначаються в господарських договорах. Розрахунки – це основа виконання зобов'язань підприємства, ключова форма реалізації товарно-грошових відносин.

Завдання обліку фінансово-розрахункових операцій: дотримання затверджених правил фінансово-розрахункових відносин, своєчасне документування фінансово-розрахункових операцій, своєчасне та достовірне ведення обліку фінансово-розрахункових операцій (аналітичного та синтетичного).

Бухгалтерському обліку фінансово-розрахункових операцій властиві такі правила його організації: відповідність нормативно-законодавчим актам

в галузі обліку фінансово-розрахункових операцій, динамічність обліку фінансово-розрахункових операцій підприємства, його удосконалення на основі автоматизації облікових процесів, адаптація принципів системного підходу до обліку фінансово-розрахункових операцій.

Основу побудови бухгалтерського обліку фінансово-розрахункових операцій визначає їх класифікація. В дипломній роботі запропоновано класифікацію фінансово-розрахункових операцій як об'єкта обліку та внутрішнього контролю.

Варто відмітити, що першоосною терміну “заборгованість” є поняття “борг”. При цьому категорія “борг” відмінна від поняття “обов’язок”. Борг підприємства виникає на певну дату, коли його зобов’язання не погашено у визначений термін. Отже, “заборгованість” – це не виконане у визначений термін зобов’язання.

ТОВ “Ринок Сардонікс” є частиною Хмельницького речового ринку, сукупності профільних (за групами товарів народного споживання) ринків в місті Хмельницькому, одного з найбільших в Україні та Східній Європі в цілому, великого роботодавця для міста та наповнювача міського бюджету.

ТОВ “Ринок Сардонікс” – це мале підприємство, яке складає і подає спрощену звітність (ф. 1-м та 2-м), обрало спрощену систему оподаткування (єдиний податок 5 %).

В ході проведеного дипломного дослідження здійснено аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ “Ринок Сардонікс” за 2020-2022 рр. Позитивна динаміка оборотних активів за досліджуваний період свідчить про зростання частки найбільш ліквідних активів Товариства, підвищення його ліквідності та платоспроможності.

Серед джерел формування майна ТОВ “Ринок Сардонікс” найбільшу частку займає власний капітал. Зокрема, в 2020 р. питома вага власного капіталу Товариства склала 99,22 %, в 2021 р. – 99,20 %, а в 2022 р. – 99,68 %. Це є позитивним фактором діяльності досліджуваного підприємства, який свідчить про його абсолютну фінансову стійкість та платоспроможність.

Аналіз фінансових результатів ТОВ “Ринок Сардонікс” за 2020-2022 р. свідчить про прибуткову діяльність Товариства, незважаючи на кризові явища в економіці, пов’язані з пандемією COVID-19 та військовою агресією росії проти України.

Всі показники ділової активності ТОВ “Ринок Сардонікс” відповідають їх нормативним значенням і означають, що Товариство ефективно використовує належні йому ресурси (необоротні активи, запаси тощо). Отже, Товариство характеризується високою діловою активністю.

Належне документальне оформлення обліку фінансово-розрахункових операцій є невід’ємною складовою економічної безпеки суб’єкта господарювання при роботі з контрагентами. В дипломній роботі розкрито схему документування фінансово-розрахункових операцій з контрагентами підприємства.

Фінансово-розрахункові операції тісно пов’язані з вхідними та вихідними потоками грошових коштів, які забезпечують безперервність діяльності підприємств. Затягування термінів здійснення розрахунків та погашення дебіторської та кредиторської заборгованості обумовлює сповільнення операційного циклу суб’єкта господарської діяльності та зниження його ділової активності.

Ефективність управління дебіторсько-кредиторською заборгованістю суб’єкта господарювання суттєво залежить від якості його інформаційного забезпечення, а саме даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

В дипломній розкрито порядок обліку фінансово-розрахункових операцій у ТОВ “Ринок Сардонікс”; особливості їх відображення на рахунках обліку, аспекти розкриття інформації про них у фінансовій звітності.

Процес контролю та регулювання фінансово-розрахункових операцій необхідний для виконання як стратегічних, так і тактичних планів суб’єкта господарювання, збереження його фінансової стійкості та платоспроможності, більш раціонального використання майна та джерел його формування, а також мінімізації витрат господарської діяльності.

Внутрішній контроль фінансово-розрахункових операцій у ТОВ “Ринок Сардонікс” функціонує системно, оскільки на підприємстві організоване належне інформаційне забезпечення, налагоджена СВК за центрами відповідальності згідно існуючої облікової системи.

З метою документального підтвердження обсягу та вартості наданих послуг та стану розрахунків за ними, на досліджуваному підприємстві проводяться зустрічні звірки.

Своєчасний і повний внутрішній контроль забезпечує збереження та оперативне використання майна підприємства. Це дозволяє вчасно виявити не тільки недоліки в обліковій системі та використанні ресурсів, а й невикористані резерви при їх нормуванні та використанні. Внутрішній контроль є найбільш ефективним інструментом, забезпечує перевірку збереження та оперативного використання грошових ресурсів.

Важливою складовою ефективної СВК фінансово-розрахункових операцій підприємства є наявність внутрішньої (управлінської) звітності, яка надає менеджменту оперативну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

Виконання своєчасної перевірки фінансово-розрахункових операцій з контрагентами, недопущення прострочення дебіторсько-кредиторської заборгованості мають бути основою в організації їх обліку. В дипломній роботі запропоновано деталізувати рахунки обліку розрахунків з контрагентами на рівні субрахунків та аналітичних рахунків, які можуть бути актуальними при організації обліку фінансово-розрахункових операцій з контрагентами.

Відсутність налагодженого документообігу розрахунків з контрагентами є проявом неефективного управління взагалі, оскільки погіршується платіжна дисципліна, зростає ймовірність штрафних санкцій зі сторони контрагентів, підвищується неконтрольованість дій матеріально відповідальних осіб.

Саме тому особливої уваги заслуговує розробка дієвої облікової політики суб'єкта господарювання з раціонально розробленим графіком документообігу щодо розрахунків з контрагентами та неухильним дотриманням використання оперограм, представлених в дипломній роботі.

Використання розглянутих документів і дотримання передбаченого в обліковій політиці суб'єкта господарювання графіку документообігу сприятимуть зміцненню їх інформаційної безпеки; зможуть стати передумовою стабільності роботи відділу бухгалтерії, зокрема в частині чіткої та оперативної обробки та руху первинних документів по розрахунках з контрагентами; нададуть можливість налагодити робочий процес та покращити облікову роботу суб'єкта господарювання в цілому.

Досить важливим є визначення доцільності та реальності формування дебіторсько-кредиторської заборгованості; вчасності та правильності укладання угод та їх реалізації, дотримання дисципліни розрахунків та платежів, пошук передумов і винних осіб виникнення дебіторсько-кредиторської заборгованості; повноти визнання ТМЦ як об'єктів обліку, витрат, пов'язаних з придбанням робіт, послуг; обґрунтованості здійснених розрахунків з контрагентами; виявлення фактів порушення дисципліни розрахунків та платежів, зобов'язань, передбачених умовами договорів; законності припинення визнання дебіторсько-кредиторської заборгованості за якою минули терміни позовної давності; оцінки стану обліку та СВК розрахунків з контрагентами при здійсненні внутрішнього контролю.

У зв'язку з цим в дипломній роботі запропоновано методикау внутрішнього контролю фінансово-розрахункових операцій на підприємстві.

Важливим компонентом ефективної СВК фінансово-розрахункових операцій є формування внутрішньої (управлінської) звітності, що надає менеджменту суб'єкта господарювання оперативну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень. Серед видів та форм внутрішньої (управлінської) звітності за фінансово-розрахунковими операціями виділяються бюджети руху грошових коштів, дебіторсько-кредиторської заборгованості; відомості внутрішнього контролю про стан розрахунків з контрагентами та іншими фінансово-розрахунковими операціями суб'єкта господарювання.

Розглянуті носії сприяють отриманню своєчасної та достовірної інформації, яка потрібна для оперативного внутрішнього контролю щодо визначення тенденцій зміни у фінансово-розрахункових операціях суб'єкта господарювання, формування чистого грошового потоку у суб'єкта господарювання за конкретний період.

Використання в господарській діяльності суб'єкта господарювання вище вказаних документів зможе покращити ефективність управлінських рішень та якісно вдосконалив СВК за фінансово-розрахунковими операціями суб'єктів господарювання.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бабенко Л. В. Прикладні аспекти обліку та внутрішнього контролю розрахунків із постачальниками і підрядниками / Л. В. Бабенко, В. В. Фесенко, К. Ю. Цьома // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. – Випуск 4. – С. 419-424.
2. Білозерцев В. С. Методика обліку та аудиту розрахунків з контрагентами на підприємстві / В. С. Білозерцев, О. С. Худякова // Економіка та держава. – 2019. – № 1. – С. 73-77.
3. Бланк І. А. Словник-довідник фінансового менеджера / І. А. Бланк. – К. : “НІка-Центр”, 1998. – 480 с.
4. Бразилій Н. М. Внутрішній аудит розрахунків з постачальниками і підрядниками як шлях вдосконалення системи внутрішнього контролю підприємства / Н. М. Бразилій, О. О. Лисенко // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2012. – Вип.1. – С. 20-26.
5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах / Ф. Ф. Бутинець, Я. В. Соколов, Д. А. Панков, Л. Л. Горещька. – Житомир : ПП “Рута”, 2002. – 660 с.
6. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів [Ф. Ф. Бутинець та ін.]; під заг. ред. Ф. Ф. Бутинця. – 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП “Рута”, 2009. – 912 с.
7. Бухгалтерський словник / [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця], – Житомир : ПП “Рута”, 2001. – 224 с.
8. Візіренко С. В. Організація обліку розрахунків з контрагентами / С. В. Візіренко, К. В. Іваніцький // Інвестиції: практика та досвід. – 2020. – № 23. – С. 58-63.
9. Візіренко С. В. Організація та методика внутрішнього контролю забезпечення виконання договірних зобов'язань / С. В. Візіренко, А. Д. Мансурова // Сталій розвиток економіки. – 2018. – № 3. – С. 162-169.
10. Гаркавін Р. Розрахункові операції / Р. Гаркавій // Дебет-Кредит: школа бухгалтера. – 2004. – № 27. – С. 4-9.
11. Гевчук А. В. Внутрішній контроль обліку розрахункових операцій на

- підприємстві / А. В. Гевчук // Вчені записки Університету “КРОК”. – 2019. – № 2. – С. 72-79.
12. Гевчук А. В. Еволюція та концепції обліку розрахунків на підприємстві / А. В. Гевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Випуск 19. Ч.1. – С. 69-74.
13. Губачова О. М. Облік у зарубіжних країнах : [навч. посібник] / О. М. Губачова, С. І. Мельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.
14. Демченко Я. М. Шляхи вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками / Я. М. Демченко, В. М. Прохорова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Серія “Бухгалтерський облік, контроль і аналіз”. – 2014. – № 1. – С. 96-108.
15. Економічна енциклопедія : [у трьох томах / редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2002. – Т. III. – 952 с.
16. Киян А. В. Облік і контроль розрахунків з постачальниками та підрядниками / А. В. Киян, О. Ф. Ямолюк // Молодий вчений. – 2015. – № 9. Ч. 1. – С. 77-80.
17. Коваленко Д. Гроші та кредит: теорія і практика : навч. посібник / Д. Коваленко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 344 с.
18. Коваль С. В. Організація й методика обліку розрахункових операцій аграрних підприємств та напрями їх удосконалення / С. В. Коваль // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2019. – № 2. – С. 130-133.
19. Коваль М. І. Удосконалення обліку, аналіз та аудит готівкових розрахунків підприємства / М. І. Коваль, Ю. О. Нетреба // Наукові праці МАУП. – 2013. – № 2. – С. 18-23.
20. Костякова А. А. Обліково-інформаційне забезпечення управління розрахунками з контрагентами / А. А. Костякова // Причорноморські економічні студії. – 2020. – Вип. 53. – С. 209-216.
21. Костякова А. А. Удосконалення бухгалтерської звітності з обліку кредиторської заборгованості / А. А. Костякова // Стратегічні напрями

- соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації : збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22–23 вересня 2017 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. – С. 293–294.
22. Кудрицька Ж. В. Методологічні підходи до вирішення проблем організації обліку та внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами [Електронний ресурс] / Ж. В. Кудрицька, О. В. Апарова. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/341> (дата звернення: 18.11.2023).
23. Кузнецова С. А. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання стану підприємств (на прикладі машинобудівних підприємств Запорізької області) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / С. А. Кузнецова; Терноп. акад. нар. госп-ва. – Тернопіль, 2002. – 23 с.
24. Куцик П. О. Аналітичні аспекти управління дебіторською заборгованістю та її прогнозуванням / П. О. Куцик // Торгівля, комерція підприємництво : зб. наук. праць / [ред. кол. : В. В. Апопій, Ю. А. Дайновський, С. В. Скибінський та ін.]. – Львів : Львівська комерційна академія, 2010. – Вип. 11. – С. 234-239.
25. Куцик П. О. Внутрішній контроль розрахункових операцій в системі управління будівельним підприємством / П. О. Куцик // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2013. – Вип. 42. – С. 116-122. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2013_42_15 (дата звернення: 10.11.2023).
26. Лісничка Т. В. Особливості класифікації розрахункових операцій підприємств / Т. В. Лісничка // Управління розвитком. – 2014. – № 15. – С. 63-66.
27. Любар О. О. Облікове забезпечення управління розрахунками з контрагентами за товарними операціями / О. О. Любар // Агросвіт. – 2020. – № 1. – С. 48-60.
28. Матюха В. І. Актуальні проблеми обліку розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками / В. І. Матюха, Г. В. Мисака // Молодий вчений. – 2018. – № 1. – С. 930-932.

29. Міщук С. В. Проблемні аспекти обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Майбутнє – аудит”, м. Кривий Ріг, 1 грудня 2008 р. / С. В. Міщук, Ю. П. Товпаш. – Кривий Ріг, 2008. – 357 с.
30. Москалюк Г. О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості : напрями удосконалення і розвитку / Г. О. Москалюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1899> (дата звернення: 15.11.2023).
31. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” : наказ (№ 73) : [затверджено Міністерством фінансів України 07.02.2013 : за станом на 15 жовт. 2023] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 15.10.2023).
32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість” : наказ (№ 237) : [затверджено Міністерством фінансів України 08.10.1999 : за станом на 15 жовт. 2023] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 15.10.2023).
33. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання” : наказ (№ 20) : [затверджено Міністерством фінансів України 31.01.2000 : за станом на 15 жовт. 2023] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 15.10.2023).
34. Нашкерська Г. В. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги / Г. В. Нашкерська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 11. – С. 31-37.
35. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств [текст]: підручник / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук. – К. : “Центр учбової літератури”, 2013. – 504 с.
36. Орлов І. В. Бухгалтерський облік і контроль зобов’язань суб’єктів господарювання: теорія і методологія [Текст] : монографія / І. В. Орлов. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 400 с.

- 37.Пантелесєв В. П. Словник бухгалтера та аудитора / В. П. Пантелесєв, О.С. Сніжко. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2009. – 239 с.
- 38.Петренко С. М. Контрольно-аналітичний механізм в управлінні бізнесом підприємства : [монографія] / С. М. Петренко, І. В. Сіменко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2011. – 232 с.
- 39.Податковий кодекс України : закон (№ 2755-VI) : [прийнято Верховною Радою України 02.10.2010 : за станом на 15 жовт. 2023 р.] [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.10.2023).
- 40.Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : закон (№ 996-XIV) : [прийнято Верх. Радою 16 липн. 1999 р. : за станом на 15 жовт. 2023 р.] [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 15.10.2023).
- 41.Про результати суцільної інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості і заходи щодо її скорочення : постанова (№ 750) : [затверджено Кабінетом Міністрів України 29 квітня 1999 р. : за станом на 15 жовт. 2023] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-99-%D0%BF> (дата звернення: 15.10.2023).
- 42.Пустяк О. В. Ефективність управління кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги: обліково-аналітичний аспект / О. В. Пустяк, Я. М. Демченко // Економіка і регіон. – 2015. – № 3. – С. 88-95.
- 43.Савчук Д. Г. Особливості внутрішньогосподарського контролю зобов'язань перед постачальниками та підрядниками / Д. Г. Савчук, А. В. Доготар // Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств. – 9-10 листопада 2018. – С. 120-123.
- 44.Сирцева С. В. Напрями вдосконалення обліку, аналізу та аудиту розрахунків із контрагентами / С. В. Сирцева, М. М. Щербак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-gruden-2016-r/2695-sirtseva-s-v-shcherbak-m-m->

- napryamiudoskonalennya-obliku-analizu-i-auditu-rozrakhunkiv-z-kontragentami (дата звернення: 28.11.2023).
45. Сурніна К. С. Розрахунки в системі бухгалтерського обліку: історичний аспект / К. С. Сурніна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://docs.google.com/viewer?a=w8rg:zsoplyidpgoi:www.nbu.gov.ua.na/Azticles/kultnar/knp200014/knp14_9.dos (дата звернення: 12.11.2023).
46. Тарасова О. В. Питання організації обліку розрахунків підприємства з постачальниками і підрядниками / О. В. Тарасова, Н. О. Курдасова // Науково-виробничий журнал “Бізнес-навігатор”. – 2020. – Вип. 3. – С. 158-161.
47. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України : [Підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. - 6-те вид.] / Н. М. Ткаченко. – К. : А.С.К., 2001. – 784 с.
48. Фаренюк О. П. Особливості поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги / О. П. Фаренюк, К. М. Таранюк / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/farenyuk-op-taranyuk-km-brovko-ot-osoblivosti-potochnoyi-debitorskoyi-zaborgovanosti-za-produktsiyu-tovari-roboti-i-poslugi> (дата звернення: 01.12.2023).
49. Феофанова І. В. Організація внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками / І. В. Феофанова, Н. В. Хорольська // Сталій розвиток економіки. – 2019. – № 4. – С. 142-149.
50. Фінансове право : підручник / За заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець; Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та інші. – Х. : Екограф, 2015. – 500 с.
51. Хендріксен З. С. Теорія бухгалтерського обліку [пер. з англ] / З. С. Хендріксен, М. Ф. Ван Бреда / Під ред. Я. В. Соколова. – К. : Фінанси, 1997. – 576 с.
52. Хірс Я. О. Теоретико-правові питання розрахунків / Я. О. Хірс // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 108-112.
53. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : [Підручник] / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
54. Ценклер Н. І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної

- функції обліку / Н. І. Ценклер, П. Б. Кватирка // Вісник Хмельницького університету. – 2010. – № 29. – С. 87-90.
55. Цивільне право України : навч. посібник / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.
56. Цивільний кодекс України : закон (№ 435-IV) : [прийнято Верховною Радою України 16.10.2003 : за станом на 15 жовт. 2023 р.] [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.10.2023).
57. Чебанова Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік : посібник / Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2002. – 672 с.
58. Чорненька О. Б. Напрями вдосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах / О. Б. Чорненька // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2016. – № 2. – С. 259-269.
59. Чорненька О. Б. Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління заборгованістю підприємства / О. Б. Чорненька // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2016. – № 1. – С. 226-234.
60. Шендригоренко М. Т. Актуальні питання аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками / М. Т. Шендригоренко // Молодий вчений. – 2018. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.donpuet.edu.ua/596/1/Шендригоренко%20Молодий%20вчений.pdf> (дата звернення: 29.11.2023).